

VAASAN YLIOPISTO
KAUPPATIETEELLINEN TIEDEKUNTA
TALOUSOIKEUDENLAITOS

Saga Puska
PATENTIN TUOMA YKSINOIKEUS JA SEN
HYÖDYNTÄMINEN

Talusoikeuden
pro gradu-tutkielma

VAASA 2006

SISÄLLYSLUETTELO	SIVU
LYHENNELUETTELO	7
1. JOHDANTO	9
1.1. Tutkimuksen taustaa	9
1.2. Tutkielman tavoitteet ja rajaukset	12
1.3. Tutkielman rakenne	14
2. PATENTIN MÄÄRITELMÄ	16
2.1. Patentoitavuus ja keksinnöllisyys	16
2.2. Patentin myöntäminen ja kansainväliset sopimukset	20
2.2.1. Eurooppa-patentti EPC	22
2.2.2. Yhteisön patentti	23
2.2.3. Kansainvälinen patentti	24
2.2.4. Kansainvälinen yhteistyö	25
2.3. Patenttivaatimus	27
2.4. Yksinoikeus	28
2.5. Patentin raukeaminen eli konsumoituminen	33
2.6. Patentinhaltija	34
2.6.1. Fyysinen henkilö	34
2.6.2. Työsuhdekeksintö	35
3. PATENTIN HYÖDYNTÄMINEN	39
3.1. Lisensointi	40
3.1.1. Lisenssisopimuksen sisältöä	41
3.1.2. Rojalti ja lisenssin voimassaoloaika	42
3.1.3. Pakkolisenssi	44
3.1.4. Kohtuullinen käyttökorvaus	45
3.3. Itsenäinen tuotekehittely	48
3.4. Myyminen	49
3.5. Patentin panttaus	50
4. PATENTIN HYÖDYNTÄMISEN ESTEET JA RAJOITTAVAT TEKIJÄT	52
4.1. Korkeat kustannukset	52
4.1. Optimaalinen riskien ja hyötyjen jakaminen	54
4.2. Patentin voimassaoloaika	54
4.3. Plagiointi	56
4.4. Patentti loukkaukset	56
4.4.1. Oikeuskäytäntöä	58
4.4.2. Välillinen ja välitön patenttiloukkaus	59
4.5. Selonottovelvollisuus	62

4.6. Vahingonkorvaus	62
4.7. Loukkauksen arviointi	63
4.8. Lakkautus	64
5. PATENTTIOIKEUDENKÄYNTIEN ONGELMAT	65
5.1. Asiantuntijat tuomioistuimissa	66
5.2. Vaihtoehtoiset riidan ratkaisumenetelmät	67
5.3. Patentin arvostus	67
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	70
LÄHDELUETTELO	76

VAASAN YLIOPISTO**Kauppätieteellinen tiedekunta**

Tekijä:	Saga Puska
Tutkielman nimi:	Patentin tuoma yksinoikeus ja sen hyödyntäminen
Ohjaaja:	Brita Herler
Tutkinto:	Kauppätieteiden maisteri
Linja:	Talousoikeus
Aloitusvuosi:	2002
Valmistumisvuosi:	2006
Sivumäärä:	80

TIIVISTELMÄ:

Tutkielmani tarkoituksena on ollut selvittää patentin tuottaman yksinoikeuden sisältöä ja perehtyä erityisesti siihen kuinka tätä yksinoikeutta pystytään hyödyntämään. Tutkimuksessa käydään läpi miten yksinoikeuden voi saada keksintöön. Yksinoikeudesta säädetään Patenttilain 3§:ssä ja sen lisäksi pyrin saamaan mahdollisimman laajan ja selkeän kuvan koko patenttilaista. Patentoinnin esteitä ja edellytyksiä käsitellessä ja niitä havainnollistetaan erilaisin esimerkein ja oikeustapauksin. Lähteinä tutkielmassani olen käyttänyt lainsäädäntöä, lain esitöitä, oikeustapauksia ja kirjallisuutta.

Työssäni keskityn selvittämään yksinoikeutta ja sen hyödyntämistä patenttioikeuden ja oikeuskäytännön kautta. Patentin hakuprosessia on helpottanut monet kansainväliset sopimukset ja kansainvälinen yhteistyö on Suomen patenttilainsäädännön perusta ja siksi sitä ei voi jättää tutkimuksen ulkopuolelle. Patentin hyödyntämiselle on useita esteitä ja yksi niistä on kansainvälisen yhteistyön ja harmonisoinnin puute. Usein keksinnön patentointi prosessin lopettaa kuitenkin korkeat kustannukset suhteessa saatavaan hyötyyn. Lisäksi patentointi on vain määräaikainen suoja, jonka jälkeen kilpailijat voivat vapaasti plagioida uudet ideat.

Tutkielma on yleisesitys patenttioikeuden ongelmista. Menetelmällinen periaate on ongelmakeskeisyys ja näihin ongelmiin pyritään löytämään parhaat mahdolliset toimintatavat. Keksijä on usein jonkin alan osaaja ja keksinnön ja patenttien ylläpito vaatii todella monialaista näkemystä sekä laeista ja käytännöstä. Tutkimuksesta käy ilmi, että viranomaisten resurssit ovat rajalliset ja patentinhaltijan tulisi valvoa omia etujaan.

Avainsanat: Yksinoikeus, Patentin hyväksikäyttö, lisensointi, vahingonkorvaus, patentti loukkaukset

LYHENNELUETTELO

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EPC	European Patent Convention
EPO	European Patent Office/Euroopan patenttivirus
HE	Hallituksen esitys eduskunnalle
IPR	Intellectual Property Rights, ”henkinen omaisuus”
KKO	korkein oikeus
PatL	Patenttilaki (550/67)
PRH	Patentti- ja rekisterihallitus
SopMenL	Sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annettu laki
TRIPS	Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights
TskL	Laki oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin 29.12.1967/656
WIPO	World Intellectual Property Organization, Maailman henkisen omaisuuden järjestö
WTO	World Trade Organization, Maailman kauppajärjestö

1. JOHDANTO

Tämän päivän yritysmaailman kasvavat vaatimukset tehokkaampaa tulokuntoa kohti ovat lisänneet yritysten vaatimuksia pärjätä kansainvälisessä kilpailussa. Teknologian kehitys ja yritysten toimintakentän kasvaminen globaaliksi ovat pakottaneet yritykset miettimään jokaisen toimintonsa tehokkaampaa läpivientiä ja innovatiivisempaa toteutusta, jotta kilpailukyky markkinoilla säilyisi ja asiakkaiden tarpeet tulisivat tyydytetyiksi.

Yritysten panostus tuotekehitysprosesseihin ja toimintojen kehittämiseen on tuonut innovatiivisuuden nykyihmisten arkeen. Sekä yritykset että ihmiset ymmärtävät nykyisin paremmin keksintöjen arvon ja niihin liittyvät oikeudet. Tähän suhteeseen liittyy oleellisesti patentti ja sen mukanaan tuoma yksinoikeus.

1.1. Tutkimuksen taustaa

Keksinnön patentoinnilla on tärkeä kilpailullinen merkitys teknologiassa. Patentilla yhteiskunta antaa yksinoikeuden keksijälle keksintöönsä määräajaksi ja vastaavasti keksijä julkistaa salaisen keksintönsä, josta saadaan kattava rekisteri. Näin muiden keksijöiden ei tarvitse tuhjata resursseja saman lopputuloksen aikaansaamiseksi, vaan he voivat jatkaa siitä mihin aikaisempi keksintö ulottuu.

Patentilla ei siis ole tarkoitus vahingoittaa kilpailijoita ja siksi se on aina tietyn ajan kuluttua julkinen. Tämä antaa kilpailijoille mahdollisuuden kehittää keksintöä vielä eteenpäin tai luoda kokonaan uutta. Patenttijärjestelmää voidaan siis tarkastella kolmesta näkökulmasta, jotka ovat yhteiskunnallinen, keksijäkohtainen ja yritystoiminnan näkökulmasta.

Patentin yksinoikeuden arvo määräytyy markkinoilla, jolloin kysynnän ja tarjonnan suhde määrää keksinnön arvon. Keksijä joutuu paljastamaan kilpailijoille keksinnön yksityiskohdat, jolloin kilpailijat voivat jatkaa

tuotekehittelyä, mikä on kansantaloudelle hyväksi. Tässä syy miksi yksinoikeus on havaittu parhaaksi tavaksi edistää teknistä kehitystä. (Siivola 1998: 25.)

Yritystoiminnan näkökulmasta patenttisalkku on yritysvarallisuuden tärkeä osa. Patentoiduista tuotteista syntyy usein standardeja ja näin yritys saa etumatkan tietyillä talouden ja tekniikan aloilla muihin kilpailijoihin nähden. (Oesch ja Pihlajamaa 2003: 18.)

Aineettomat oikeudet eli immateriaalioikeudet jaetaan kahteen ryhmään: tekijänoikeudet ja teollisoikeudet. Teollisoikeudet ovat oikeuksia, jotka ovat lähellä teollista toimintaa.

Patenttioikeudella suojataan siis teknisiä ideoita. Rajanveto teollis- ja tekijänoikeuksien välillä on monimutkaistunut, sillä saman tuotteen kohdalla voivat teollisoikeudet ja tekijänoikeudet mennä päällekkäin. Esimerkkinä tietokoneohjelmat, jotka nauttivat tekijänoikeus suojaa ja menetelmänä voivat saada myös patenttisuojaa.

Patenttioikeus on kansainvälistä, sillä sitä säätelee kaksi kansainvälistä sopimusta, Pariisin sopimus sekä Euroopan patenttisopimus. Sopimukset ovat kansainvälisiä, mutta peruseriaate on kuitenkin siinä, että sopimusten oikeudet ovat kansallisia.

Pariisin sopimusta hallinnoi Yhdistyneiden Kansakuntien alainen WIPO (Maailman henkisen omaisuuden järjestö), jonka tehtävänä on edelleen kehittää sopimusta.

WIPO on hallinnollinen organisaatio, eikä sen käytössä ole mitään sanktiota sellaisia sopimuksen allekirjoittajamaita vastaan, jotka eivät noudata sopimusta. (Grönroos 1999: 48–71.)

Pariisin konvention säännökset ovat väljät, joten patenttia koskeva lainsäädäntö on kehittynyt eri suuntiin eri maissa. Pariisin konventiossa on kolme keskeistä peruseriaatetta, joita ovat kansallisen kohtelun periaate, vähimmäissuojan periaate ja prioriteettiperiaate. (WIPO); (Saarnilehto 1995: 17.)

Kansallisen kohtelun periaate tarkoittaa siis sitä, että jokaisen sopimuksen jäsenvaltion tulee taata kaikkien muiden sopimuksen jäsenvaltioiden kansalaisille samat oikeudet ja mahdollisuudet kuin oman maan kansalaisille.

Vähimmäissuojan periaate takaa minimisuojaaja, jonka patentin hakijan tulee ainakin saada keksinnölleen. Lisäksi yleissopimus velvoittaa valtioita saattamaan voimaan tietyn tasoista lainsäädäntöä.

Konventioprioriteetti puolestaan takaa patentinhakijalle jätettyään patenttihakemuksen yhdessä sopimuksen jäsenvaltiossa mahdollisuuden jättää samaa keksintöä koskevan hakemuksen jossakin toisessa sopimuksen jäsenvaltiossa siten, että jälkimmäistä hakemusta käsiteltäessä keksintöä tarkastellaan sen tunnetun tekniikan tason perusteella, joka vallitsi ensimmäisen hakemuksen tekemispäivänä. (Oesch ym. 2003: 30.)

Patentoinnilla on myös mainosarvoa, se antaa kuvan yritysten tuotekehityksen korkeasta teknisestä tasosta (Wallenius 1992: 54). Immateriaalioikeuksien järjestelmä on eri tahojen yhteistyön tuloksien ansiosta saanut paljon huomiota ja harmonisointi on avannut uusia mahdollisuuksia.

Nyt kun kaupankäynti on kansainvälistynyt, on oikeuksien loukkaaminen entistä helpompaa. Patentin etuna voidaan pitää myös yritysten parantuneita mahdollisuuksia aloittaa yhteistyöprojekteja tutkimusta ja kehitystyötä varten, tämän takaa pelotevaikutus, joka yksinoikeudella on.

Suomella on pitkä historia patentoinnissa ja ensimmäinen patentti myönnettiin vuonna 1842. Patentin tulevaisuus on Suomen taloudellisen menestymisen ehto. Suomessa jätettiin vuonna 2005 kaikkiaan 2 061 patenttihakemusta. Vuonna 2005 Suomessa myönnettiin 1757 patenttia, joista 1 121 kotimaisille ja 636 ulkomaisille hakijoille. Ulkomaisista hakemuksista suurin osa tuli Yhdysvalloista, Ruotsista ja Saksasta. Kotimaisista patenttihakemuksista suurin osa noin 74 prosenttia oli yritysten ja yhteisöjen jättämiä, loput yksityisten henkilöiden. (tilastokeskus.)

1.2. Tutkielman tavoitteet ja rajaukset

Immateriaalioikeudet ovat saaneet erityistä huomiota juuri nyt, kun kansainvälisyys on lisääntynyt. Tämä on lisännyt valtioiden tarvetta harmonisoida säädöksiään taatakseen yhtäläiset oikeudet kaikille jäsenilleen ja helpottaakseen kaupankäyntiä yli rajojen.

Patentti on oikeudellinen instituutio, joka mahdollistaa uusien innovaatioiden kaupankäynnin. Nykyään patenteihin liittyy varsin monitahoinen harkinta ja puhutaankin IPR- ja patenttistrategiasta. Nämä strategiset valinnat keksijän tulisi tehdä varsinkin silloin, kun tutkimustulosten perusteella päätetään tehdä keksintö eli muunnetaan tieto patenttihakemukseksi. Strategia ratkaisee myös patentin hyödyntämisen tavan ja laajuuden.

Tämän tutkielman aiheena ovat patentin tuoma yksinoikeus, sen hyödyntämisen mahdollisuudet ja mahdolliset ongelmakohdat. Pääasiassa tutkielma keskittyy tarkastelemaan Suomen patenttioikeutta ja kuinka se käytännössä toimii keksijän näkökulmasta. Tarkoituksena on tutkia mitä mahdollisuuksia keksijällä on hyödyntää keksintönsä ja mihin ongelmiin hän saattaa törmätä patentointiprosessissa.

Tutkielma on yleisesitys patenttioikeuden ongelmista. Menetelmällinen periaate on ongelmakeskeisyys ja näihin ongelmiin pyritään löytämään parhaat mahdolliset toimintatavat. Ongelmien määrittely on tärkeää sekä käytännöllisin että teoreettisin perustein. Patenttioikeuden käytännön kannalta tärkeää on se, että ongelman määrittely luo perustan ratkaisujen etsimiselle. Vastaavasti tietty tapa määrittellä ongelma sulkee pois joitakin mahdollisia ratkaisukeinoja. Ongelmakeskeinen teoreettinen ajattelu voi auttaa kehittämään ongelmiin ratkaisuja. Ongelmakeskeisyys merkitsee, että ongelmien määrittely on itsessään tutkimusongelma.

Patentti prosessissa ei ole yhtä ainoaa oikeaa tapaa toimia ja näin ollen tutkielmassa analysoidaan aihetta useasta eri näkökulmasta. Pääpaino säilyy kuitenkin keksijän edunmukaisessa toiminnassa. Asetelmaa voidaan lähestyä eräänlaisena kysymys-vastaus pelinä: kun samasta asiasta esitetään

tarkoituksellisesti erilaisia kysymyksiä useasta vaihtoehtoisesta näkökulmasta, asian erilaiset merkitykset selvenevät.

Tärkeänä osana tutkielmaa pidetään sitä, miten patentteja arvostetaan ja kuinka tätä suojaa kunnioitetaan käytännössä. Tätä tarkastellaan esimerkiksi kilpailijoiden taholta. Kansainvälinen yhteistyö ja lakien harmonisointi on myös välttämätön edellytys patenttisopimuksia tehtäessä.

Suuressa osassa tätä tutkielmaa ovat myös oikeudenkäynnit riita-asioissa ja tuomioistuinten menettely patenttiasioissa. Esimerkkinä Yhdysvalloissa vahingonkorvaukset patenttiloukkauksista saattavat olla korkeita, mutta Suomessa ne ovat vastakohtaisesti alhaisia, kun taas oikeudenkäynnit ovat kalliita ja pitkäkestoisia. Nämä tekijät asettavat rajoitteita Suomessa patentinhaltijoille käydä oikeutta.

Tutkimusongelmana on Suomen patenttioikeuden ja oikeuskäytännön merkitys yksittäiselle keksijälle tai yritykselle. Tätä voidaan siis tarkastella kolmesta näkökulmasta, yhteiskunnallisesta, keksijäkohtaisesta ja yritystoiminnan näkökulmasta.

Tutkimuksen näkökulmana ovat keksijän oikeudet patenttiin ja patentin merkitys kiihokkeena tekniseen luovaan työhön ja saako keksijä nauttia työnsä tuloksista. Tutkimus pyrkii siis avartamaan keksijän näkökulmaa ja sitä, miten keksijän kannattaa organisoida immateriaalioikeuksiensa hyödyntäminen, koska patentinhaltija tulee patentointiprosessissa kohtaamaan monta ongelmallista tilannetta.

Tutkielmassa on käytetty pääasiassa suomalaista immateriaalioikeutta käsittelevää kirjallisuutta ja vain muutamia ulkomaisia teoksia. Tutkielmassa ei ole empiiristä osiota, vaan kotimaisia oikeustapauksia ja päätöksiä on käytetty apuna selvittämään käytäntöä.

1.3. Tutkielman rakenne

Tutkielman ensimmäisessä luvussa esitellään tutkimusongelma, sen rajaukset ja käydään yleisesti läpi patenttioikeuden peruskäsitteitä. Toisessa luvussa tarkastellaan yleisellä tasolla ja laajasti patentin määritelmää sekä luodaan yleiskuvaa patentin myöntämisen edellytyksistä. Lisäksi käydään läpi patentointiin liittyviä perusedellytyksiä ja yksinoikeuden käsite.

Kansainvälisyys on kaikessa liiketoiminnassa tärkeä ja ajankohtainen asia. Siksi tutkimus sivuaa Eurooppa-patenttia sekä muita kansainvälisiä sopimuksia ja yhteistöitä. Nämä helpottavat suuresti patentin hyödyntämistä ja eri maiden lakien ja niiden käytäntöjen harmonisointia.

Yhteisöpatenttisopimus on ajankohtainen puheenaihe patenttitoiminnassa, joten siitä kerrotaan tutkimuksessa pääpiirteet. Tämän sopimuksen voimaantulo nähdään suurena apuna keksijöille varsinkin resurssien kannalta.

Myös yhteistyösuhteet maailman johtaviin innovaatiokeskuksiin ovat keksintöjen hyödyntämisen kannalta erityisen tärkeitä, koska innovaatiotoiminta tulee olemaan tulevaisuudessa yhä kansainvälisempää yritysten kansainvälistyessä ja maailman globalisoituessa.

Toisessa luvussa kerrotaan patentinhaltijasta ja siitä miten toimitaan, jos keksintö on luotu työsuhteen aikana. Tavoitteena on saada aikaan monipuolinen kokonaisuus patenttioikeudesta ja auttaa lukijaa ymmärtämään käytettyjä käsitteitä ja termejä. Toinen luku on kokonaisuus, jonka rakenteen on johdonmukaisesti tarkoituksena auttaa lukijaa lopulta hahmottamaan patenttioikeutta ja siihen liittyviä oikeuden käytäntöjä.

Kolmannessa luvussa käsitellään erilaisia tapoja hyödyntää keksintöä ja sen suomaa yksinoikeutta. Tutkimus hahmottaa kuinka keksijä voi onnistua eri vaihtoehtoilla luomaan parhaan mahdollisen tuoton keksinnölleen. Esimerkkinä keksijän kannattaa usein perustaa yritys keksintönsä ja patenttien hyödyntämisen helpottamiseksi. Kolmannessa luvussa puhutaan siis ajoittain yritys ja ajoittain keksijä. Hyödyntämistä käsitellään lisensioinnin, rojaltien, itsenäinen tuotekehittelyn ja myymisen näkökulmista. Kolmannessa luvussa

aihepiireihin kuuluvat myös tilanteet, joissa keksijä ei ole antanut lupaa keksintönsä käyttöön, kuten pakkolisenssi, ennakkokäyttöoikeus ja vahingonkorvaustapauksessa kohtuullinen käyttökorvaus.

Neljännessä luvussa käsitellään mahdollisia esteitä patentin hyödyntämiselle. Luku esittää kuinka voidaan määrittää patentille arvo. Patentin arvoa tarvitaan esimerkiksi vahingonkorvaustapauksissa ja loukkauksissa määrittäessä vahingonkorvaussummaa.

Tutkimuksen neljäs luku pyrkii myös selvittämään patentin ylläpitokustannuksia. Joskus kustannukset saattavat nousta niin korkeiksi, ettei keksintöä kannata patentoida. Esimerkiksi tapauksessa, jossa myyntihinta on todella alhainen ja patenttikustannukset korkeat. Samalla selviää kuinka immateriaalioikeuksia arvostetaan Suomessa.

Luku esittelee myös eri patenttirahoituskanavia Suomessa. Nämä kaikki soveltuvat niin yrityksille kuin keksijöillekin. Tärkeää on huomata, että rahoittajia on paljon ja tämä lisää keksijän työn määrää niin hakemuksia lähetellessä kuin tiedonhaussa Neljäs luku valottaa lukijalle myös kuinka patenttiloukkauksien käsittely etenee tuomioistuimissa.

Viidennessä luvussa käsitellään patenttinvirastojen ja tuomioistuinten ylikuormitusta sekä asiantuntemuksen puutetta tuomioistuimissa. Ylikuormitukset tuomioistuimissa ja patenttinvirastoissa aiheuttavat sekä viivytyksiä että tulevat kalliiksi keksijöille ja yrityksille. Esimerkiksi patenttinvirastojen ylikuormitus aiheuttaa usein niin paljon viivytystä patenttien myöntämisessä, että yritykset eivät aina ehdi odottaa edes koko patentin saamista, kun tuote olisi jo saatava markkinoille.

Kuudes luku sitoo tutkimuksen yhdeksi kokonaisuudeksi ja tarjoaa loppupäätelmät. Johtopäätöksiä on pyritty saamaan kattavasti.

2. PATENTIN MÄÄRITELMÄ

Patentin myöntämisen edellytyksiä ovat PatL 2§:n mukaan erottuvuus ja uutuus verrattuna aikaisempiin keksintöihin. Patentti voidaan myöntää keksijälle, tai sille jolle hänen oikeutensa siirtyy. Jos keksintö on keksitty työsuhteessa, saa työnantaja oikeuden keksintöön kohtuullista korvausta vastaan. Keksijän oikeus keksintöön ja patenttiin on siis alkuperäinen ja muiden oikeus keksintöön, kuten esimerkiksi työnantajan oikeus on aina johdannainen.

Patentinhaltijalla on yksinoikeus keksintönsä käyttöön, kuitenkin enintään vain 20 vuotta hakemispäivästä lähtien. Patentin tehtävä on edistää kilpailua ja siksi, patenttioikeus on laadittu sellaiseksi, että se kiihdyttäisi keksinnöllistä toimintaa ja tukisi teollista edistymistä. Sen tarkoituksena ei missään tilanteessa ole kilpailun rajoittaminen. (Hoppu 1998: 290.)

Euroopan Unionin perustamissopimuksessa ei mainita immateriaalioikeuksia. Ristiriitaa tuottavatkin yksinoikeus sekä tavaroiden ja palveluiden vapaa liikkuvuus. EY:n 28 artiklassa on EU:n perusperiaate tavaroiden vapaasta määrällisestä ja laadullisesta liikkuvuudesta. EY:n 30 artikla taas sallii poikkeamisen vapaan liikkuvuuden periaatteesta teollisoikeuksien suojan perusteella.

2.1. Patentoitavuus ja keksinnöllisyys

Keksinnön on oltava sekä absoluuttisesti, että objektiivisesti uusi. Tämä tarkoittaa sitä, että keksintö ei ole saanut tulla julkisuuteen millään tavalla, missään muodossa eikä milloinkaan muulloin.

Ongelmia liittyy siihen mikä voidaan katsoa olevan uutta eli aikaisemmin tuntematonta. Tunnetun tekniikan tasoon lasketaan kuuluvaksi jokainen keksinnöstä suullisestikin lausuttu maininta, ellei keksinnön haltija ole pyytänyt kaikilta läsnäolijoilta vaitiolositoumusta. (Godenhielm 1950: 47–51.) Hyvänä esimerkkinä voidaan käyttää KKO 1988:16 ratkaisua, jossa ennen

patentin hakemista oli myyty 45 patentin suojapiiriin kuulunutta pipettiä sopimatta ostajan kanssa pipettien sisältämän keksinnön pitämisestä salassa.

Tässä tapauksessa patentinhaltija ei ollut näyttänyt muutoinkaan tarkoitetun, että ostaja pitäisi keksinnön salassa. Ennalta rajoittamattomalla henkilöpiirillä oli siten mahdollisuus tutustua sittemmin patentilla suojattuun keksintöön. Kun keksintö oli tullut tunnetuksi ennen hakemispäivää, patentti julistettiin mitättömäksi. (finlex: KKO 1988:16.)

Tunnetuksi tulemista ei ole rajoitettu millään tavalla maantieteellisesti. Siten esimerkiksi Japanissa pidetty esitelmän sisältö voi olla esteenä suomalaisen keksijän patentinsaamiselle Suomessa. Keksijän tulisi pitää siis keksintönsä salassa ennen hakemuksen jättämistä. Mikäli keksinnöstä on kerrottava aikaisemmin esimerkiksi rahoituksen hankkimiseksi, tulisi vastapuolelta aina pyytää salassapitositoumus.

Joissakin tapauksissa vaitiolovelvollisuuden voidaan katsoa syntyvän myös hiljaisesti. Esimerkiksi alihankinta- ja joint venture -suhteiden on Euroopan patenttiviraston valituslautakuntien ratkaisukäytännöissä edellytetty tarkoittavan vaitiolovelvollisuutta, vaikkakaan sopimuskumppania ei sopimuksessa olisi nimenomaisesti velvoitettu vaitioloon keksinnöistä. (Oesch ja Pihlajamaa 2003: 59.)

Poikkeuksiakin löytyy uutuusvaatimuksessa, jotka pohjautuvat Pariisin sopimukseen. Ensimmäinen poikkeussäännös koskee kansainvälisiä näyttelyitä. Säännöksen perusteella voidaan keksintöä pitää uutena, vaikka se olisikin hakemuksen tekijän toimesta hakemuksen jättämistä edeltävän kuuden kuukauden aikana julkistettu jossakin kansainvälisessä näyttelyssä. Edellytyksenä tosin on, että kyseessä on Pariisissa toimivalle kansainväliselle näyttelyviranomaiselle ilmoitettu kansainvälinen näyttely. Patenttihakemus tulisi aina jättää viranomaiselle ennen keksinnön esittelyä messuilla tai näyttelyssä.

Toinen poikkeussääntö koskee väärinkäytöksiä. Keksintöä pidetään uutena, jos voidaan osoittaa, että keksinnön julkistanut henkilö on saanut vilpillisesti tiedot keksinnöstä käsiinsä.

Keksintöä on vaikea määritellä ja patenttilaissa ei suoranaisesti ole määritelmää mikä on keksintö. Sen sijaan laissa on lueteltu asioita, joita ei katsota keksinnöksi.

Keksintö ratkaisee usein jonkin teknisen ongelman. Teknisellä luonteella tarkoitetaan sitä, että keksinnön pitää olla luonnollisten resurssien avulla aikaansaatu ratkaisu tekniseen ongelmaan.

Keksinnöllä pitää olla myös tekninen teho. Se tarkoittaa, että keksinnön pitää olla toteutettavissa siten, että se ratkaisee keksinnön perustana olevan teknisen ongelman.

Patentti on teollisoikeus ja niille on yhteistä se, että ne myönnetään luonnollisille henkilöille ja ne eivät ole välinesidonnaisia. Keksinnöltä odotetaan myös toistettavuutta eli sitä on voitava käyttää hyväksi jatkuvasti toivottujen vaikutusten saavuttamiseksi. (Haarmann 2001: 99–102.)

Patentin antaman suojan laajuuden määräävät patenttivaatimukset, jonka vuoksi niiden muotoilun tulisi olla erittäin täydentävä. Patentin saamisen edellytys on rekisteröinti.

PatL:n 1§:n mukaan keksinnöksi ei katsota pelkästään löytöä, tieteellistä teoriaa tai matemaattista menetelmää. Myöskään taiteellinen luomus, suunnitelma, sääntö- tai menetelmä-älyllistä toimintaa, peliä tai liiketoimintaa varten, taikka tietokoneohjelman ei katsota täyttävän keksinnön määritelmää.

Keksinnöksi ei katsota kirurgista tai terapeuttista käsittelyä tai diagnoosia tarkoittavaa menetelmää, joka kohdistetaan ihmisiin tai eläimiin. Edellä sanottu ei kuitenkaan estä patentin myöntämistä tuotteeseen, aineet ja seokset mukaan lukien, joka on tarkoitettu käytettäväksi jossakin edellä mainituista menetelmistä.

Patenttia ei myönnetä kasvilajikkeisiin tai eläinrotuihin. Keksinnöt, joiden kohteena ovat kasvit tai eläimet, voidaan kuitenkin patentoida, jos keksinnön tekninen toteutettavuus ei rajoitu yhteen kasvilajikkeeseen tai eläinrotuun.

Patenttia ei myönnetä keksintöön, jonka kaupallinen hyödyntäminen on yleisen järjestyksen tai hyvien tapojen vastaista. Keksinnön kaupallista hyödyntämistä ei voida pitää yleisen järjestyksen tai hyvien tapojen vastaisena pelkästään sillä perusteella, että se on kielletty laissa tai asetuksessa. PatL:n 2§:n 1b momentin mukaan erityisesti seuraavat keksinnöt eivät ole patentoitavissa:

- 1) Ihmisen kloonauksen menetelmät;
- 2) Menetelmät, joilla muutetaan ihmisen sukusolujen geneettistä identiteettiä;
- 3) Ihmisalkioiden käyttö teollisiin tai kaupallisiin tarkoituksiin; ja
- 4) Menetelmät, joilla muutetaan eläinten geneettistä identiteettiä ja jotka todennäköisesti aiheuttavat eläimille kärsimyksiä ilman, että niistä on huomattavaa lääketieteellistä hyötyä ihmiselle tai eläimelle, sekä tällaisilla menetelmillä tuotetut eläimet. (finlex, HE 21/2000: 30.)

Hallitus muutti lakia ja kyseisillä lainmuutoksilla selkeytettiin ja yhdenmukaistettiin eurooppalaisten patenttivirastojen tulkintalinjaa. Muutoksien toivottiin lisäävän oikeusvarmuutta bioteknologian keksintöjen patentoinnissa Euroopassa, mikä osaltaan voisi rohkaista bioteknologiaan tehtävien investointien määrää. Tämä voisi lisätä alan patenttihakemusten lukumäärää.

Patenttilaissa luetellaan myös keksinnöt, jotka eivät voi saada patenttia huolimatta siitä että ne täyttävät patenttioikeudellisen keksinnön tunnusmerkit. Tällaisia keksintöjä ovat hyvän tavan ja yleisen järjestyksen vastaiset keksinnöt. Tosin jonkin lain kieltämä laite tai menetelmä ei pelkästään lainvastaisuutensa perusteella ole patentoitavuuden ulkopuolella, ellei se ole myös hyvän tavan ja yleisen järjestyksen vastainen. Esimerkkinä voidaan käyttää maamiinaa, sillä valtaosa Euroopan patenttisopimuksen jäsenvaltioista on liittynyt maamiinat kieltävään Ottawan sopimukseen. (Oesch ja Pihlajamaa 2003: 56.)

2.2. Patentin myöntäminen ja kansainväliset sopimukset

Suomessa patentti voidaan myöntää kolmella tavalla: Kansallista patenttia koskeva hakemus Suomen patenttiviranomaisille; Suomen patenttia Euroopan patenttiviranomaisilta; ja Kansainvälinen patenttihakemus.

Suomen patenttiviranomainen on Kauppa- ja Teollisuusministeriön alainen Patentti- ja rekisterihallitus (PRH). Hallitus teki esityksen eduskunnalle patentti lain uudistuksesta, päätavoite oli muuttaa patenttilaki niin, että Suomi pystyi liittymään patenttityhteistyösopimukseen (PCT). Patenttityhteistyösopimuksen tarkoituksena on patenttihakemusten käsittelyn jouduttaminen siten, että samaa keksintöä tarkoittavien hakemusten tutkiminen, joka tähän mennessä oli suoritettu jokaisessa hakemusmaassa erikseen, suoritettaisiin nyt keskitetysti kansainvälisessä tutkimusvirastossa. (HE 1979:139: 1) Kotimaisten hakemusten käsittelyajat ovat normaalisti noin 2-3 vuotta ja ulkomaisten hakemusten noin 4 vuotta.

Henkisen työn tulokset liikkuvat usein maasta toiseen ja sen vuoksi on pyritty kansainväliseen yhteistyöhön. Suomi on liittynyt moniin kansainvälisiin sopimuksiin, joista esimerkkinä Pariisin ja Bernin sopimukset.

Kansainvälisellä patenttihakemuksella tarkoitetaan PatL 28§:ssä patenttityhteistyösopimuksen mukaisesti tehtyä hakemusta. Kansainvälinen patenttihakemus tehdään siis patenttiviranomaiselle tai kansainväliselle järjestölle, joka patenttityhteistyösopimuksen mukaan on oikeutettu vastaanottamaan tällaisen hakemuksen, jona toimii Suomessa myös PRH. Patenttioikeus on hyvin laajalle eri puolilla maailmaa levinnyt instituutio.

Pariisin yleissopimus luotiin lieventämään henkisen työn tulosten suojaamisen eroavuuksia ja haittoja eri valtioiden välillä. Pariisin konvention periaatteista tärkein on konventioprioriteetti, jonka mukaisesti joissakin jäsenvaltioissa suojaa hakenut voi hakea suojaa muissa jäsenvaltioissa tietyn ajan kuluessa ja saada etuoikeuden ensimmäisestä hakemuspäivästä myös näissä maissa. Yhtenäistä kansainvälistä immateriaalioikeusjärjestelmää ei Bernin ja Pariisin

sopimuksilla ole luotu, vaan suoja perustuu edelleen eri maiden kansalliseen lainsäädäntöön. (Mylly 1995: 10–11.)

Pariisin yleissopimuksessa haluttiin luoda kaikille liittomaan kansalaisille yhtenäiset edut teollisoikeuksien hyödyntämiseen. Neljännen artiklan mukaan sillä, joka asianmukaisesti järjestyksessä on tehnyt patenttihakemuksen jossakin liittomaassa tai hänen oikeudenomistajallaan, on määräajan kuluessa etuoikeus hakemuksen tekemiseen toisissa maissa.

TRIPS-sopimus kattaa kaikki teollisoikeuden lait. Tarkoituksena on immateriaalioikeuksien kansainvälisen suojan tehostaminen täytäntöönpanoa koskevilla määräyksillä ja saattamalla immateriaalioikeuksia koskevat valtioiden väliset kiistat Maailman kauppajärjestön (WTO) ratkaisumenettelyyn piiriin. (Saarnilehto 1995: 19.)

Patenttihakemus on tehtävä kirjallisena ja siinä tulee mainita keksijän nimi, jolloin myös keksijä saa suojaa tai, jos hakija ei ole keksijä, on hakemuksesta ilmentävä hakijan oikeus keksintöön. Hakemuksessa tulee olla selkeät selitykset keksinnöstä, tiivistelmä ja patenttivaatimus. (HE 139/1979: 4.) Patenttihakemuksessa punaisena lankana toimii selitys sille, mikä keksinnössä on uutta ja omalaatuista. (Haarmann 2002: 113.) Selityksen tulee olla niin selvä, että alan ammattimies sen perusteella pystyy käyttämään keksintöä.

Patenttihakemusmenettely alkaa muodollisella tutkimuksella, jossa selvitetään tuleeko hakemuksessa kaikki tarpeellinen tieto ilmi. Tämän jälkeen hakemus joutuu pääkäsittelyyn, jossa katsotaan patentoitavuuden edellytykset. Patentin hakijalla on mahdollisuus korjata vielä tässäkin vaiheessa hakemustaan, kuitenkin muuttamatta sitä niin, että se ei ole enää sama asia, jota haettiin alun perin. Tämän jälkeen patenttiviranomainen hyväksyy hakemuksen ja sen jälkeen hakija ei voi enää laajentaa patenttivaatimuksiaan. Hakemuksen hyväksymisen jälkeen patentinhakijan on maksettava painatusmaksu kahden kuukauden sisällä. Patenttiasiakirjat ovat julkisia siitä päivästä lukien, kun patentti on myönnetty ja ne ovat kaikkien saatavilla. Kuka tahansa saa tehdä väitteen hakemusta vastaan, patentin myöntämisen jälkeen ja väiteaika on yhdeksän kuukautta.

Haettaessa ulkomaisia patentteja, on hakemus jätettävä ennen kun keksintö on tullut julkiseksi Suomessa, sillä silloin keksinnön uutuus vaatimus täyttyy. Hakemus olisi hyvä jättää vuoden kuluessa suomalaisen hakemuksen tekemispäivästä, sillä silloin keksijä saa hyödyllisen etuoikeuden. Hakemuksen voi tehdä senkin jälkeen, mutta silloin menettää etuoikeuden. Etuoikeus tarkoittaa oikeutta saada keksintöön patentti kaikkiin muihin myöhemmin hakeviin nähdessä. Etuoikeuden kesto on vuoden mittainen, joka alkaa ensihakemuksen tekemispäivästä. (PRH.)

2.2.1. Eurooppa-patentti EPC

Euroopan patenttisopimus (European Patent Convention, EPC) rakentuu periaatteelle, että Euroopan patenttivirasto vastaa patenttihakemusten käsittelystä sekä Eurooppapatenttien myöntämisestä. Eurooppapatenttien loukkauskanteet ja patentin mitättömäksi julistamista koskevat kanteet sen sijaan käsitellään kansallisen lainsäädännön mukaan.

Koska Euroopan patenttivirasto voi tehdä Suomea koskevan eurooppapatentin rajoittamista tai lakkauttamista koskevan päätöksen, kyse on valtuuksista tehdä päätöksiä, joilla on suoria vaikutuksia suomalaisille patentinhaltijoille, Tämä tehdään kuitenkin heidän omasta pyynnöstään tai valtuutuksellaan. (finlex.)

Euroopan patenttisopimuksen tarkoitus on helpottaa keksintöjen suojaamista ja tuoda lisää luotettavuutta yhdenmukaisella myöntämismenettelyllä. Patentin yksinoikeus ei ole välttämättä rajoite tavaroiden vapaalle liikkuvuudelle EU:n alueella, mutta poikkeavat kansalliset patenttijärjestelmät sen sijaan estävät yhteismarkkinat. Tästä lähti tavoite luoda järjestelmä, jonka oikeusvaikutukset kattavat koko Euroopan unionin alueen. (Pihlajamaa 1997: 18.)

Eurooppapatentti hakemuksella haetaan patenttia sopimusvaltioihin ja laajennusvaltioihin. Hakemuksessa tulee ilmetä valtiot, joihin patentin haluaa. Jos patentti myönnetään, astuu se voimaan nimetyissä maissa kansallisena patenttina. Viranomaisena patenttissa toimii Euroopan patenttivirasto ja hakemuksen voi jättää myös Suomen patentti- ja rekisterihallitukselle.

Eurooppa patenttisopimus (European Patent Convention, EPC) on astunut voimaan vuonna 1978 ja Suomi liittyi Euroopan patenttisopimukseen 1.3.1996. Sopimus pyrkii patenttihaun rationalisointiin.

Euroopan patenttisopimus on avoin sopimus eli sitä voivat hyödyntää myös muiden kuin sopimuksen jäsenvaltioiden kansalaiset. Euroopan patenttivirus (European patent office, EPO) myöntää joka vuosi noin 30 000 patenttia. Eurooppapatentti tarkoittaa nippua kansallisia patenteja, jotka tulee saattaa voimaan jokaisessa jäsenvaltiossa kansallisessa viranomaisessa, jos patentinhaltija aikoo vedota oikeuksiinsa patentin perusteella kyseisessä valtiossa.

Euroopan patenttihakemuksen uutuusvaatimus tutkimus ja muodollinen tutkimus suoritetaan Haagissa. Hakemus julkaistaan mahdollisimman pian siitä, kun kaksitoista kuukautta on kulunut hakemuksen tekemisestä. Euroopan patenttivirus pitää hakemusrekisteriä, johon kirjataan hakemusten siirrot, myönnetyt lisenssit ja hakemuksen tila. Patentinhaltija ei voi estää rinnakkaistuontia, eli patentinhaltijalla on oikeus ensimmäisenä saattaa tuote tai menetelmä vaihdantaan EU:n alueella. Tämän jälkeen hänellä ei ole oikeutta estää tuotteiden liikkumista maiden välillä. (Pihlajamaa 1997: 32–83.)

Euroopan patenttiviruson ratkaisusta on mahdollista valittaa Euroopan patenttiviruson valituslautakuntaan. Euroopan patenttiviruson valituslautakunnat ovat päätöksissä itsenäisiä ja riippumattomia Euroopan patenttivirusosta.

2.2.2. Yhteisön patentti

Yhteisöpatenttisopimuksella on tarkoituksena saada yhtäläinen ja itsenäinen patentti koko Euroopan unionin alueelle. Yhteisöpatenttisopimus ei kuitenkaan vielä ole tullut voimaan. Voimaantulo edellyttää sopimuksen allekirjoittajavaltioiden ratifiointia.

Ratifiointin esteenä on ollut riidanratkaisujärjestelmä ja kielikysymykset. Kielikysymyksen ratkaisuksi sovittiin, että ainoastaan patenttivaatimukset käännettäisiin kaikkien jäsenvaltioiden virallisille kielille. Sopimusta hallinnoisi

keskitetysti Euroopan patenttivirasto, joka toimisi yhteisöpatentteja myöntävänä viranomaisena. Patentin hakija voi itse päättää haluaako hän EU-alueelle Eurooppapatentin vai yhteisöpatentin.

Oikeusvaikutuksiltaan yhteisöpatentti olisi yhtenäinen koko Euroopan unionin alueella. Yhteisöpatentti olisi itsenäinen ja kansallisesta lainsäädännöstä riippumaton. Riita-asiat käsiteltäisiin ensimmäisen asteen yhteisöpatenttituomioistuimessa ja siihen olisi valitusoikeus EY:n tuomioistuimeen.

Patenttien käyttäjät ovat toivoneet oikeudenkäyntikustannusten aiheuttamien resurssiongelmien ja oikeusvarmuuden toteuttamisen vuoksi, että yhteisöpatenttituomioistuin aloittaisi toiminnan mahdollisimman pian. (Oesch ja Pihlajamaa 2003: 118–120.)

2.2.3. Kansainvälinen patentti

Kansainvälinen patenttihakemusjärjestelmä perustuu kansainväliseen patenttiyhteistyösopimukseen (Patent Cooperation Treaty, PCT), joka tuli voimaan Suomessa 1978, ja sopimuksen piiriin kuuluu tällä hetkellä noin 122 maata. Kansainvälinen patenttihakemusjärjestelmä helpottaa patentin hakemista samaan keksintöön useassa maassa ja pienentää patentinhakijan kustannuksia. (HE 139/1979:7.)

Järjestelmän tuloksena ei tule kansainvälistä patenttia, vaan joukko kansallisia patenteja. Ideana on ollut helpottaa hakemusjärjestelmää niin, että yhdellä patenttihakemuksella voidaan saada hakemus vireille kaikissa sopimukseen liittyneissä maissa. Kansainvälisen hakemus voidaan laittaa vireille PRH:n kautta tai suoraan WIPO:ssa (World Intellectual Property Organization) tai Euroopan patenttivirastossa (EPO).

Kansainvälisen ja Eurooppa-patentin hakeminen on monimutkaista ja tämän vuoksi usein patentin hakijaa edustaa patenttiasiamies. (PRH.) Patenttiasiamiehin tointa on patenttiasiamiehistä tehdyssä laissa oikeutettu ammattimaisesti harjoittamaan ainoastaan se, joka on merkitty

patenttiasiamieheksi patentti- ja rekisterihallituksen pitämään patenttiasiamiesrekisteriin.

Patentti- ja rekisterihallitus valvoo säännösten noudattamista. Vuonna 2004 tuli uusi tutkimusmenettely, jossa uutuustutkimus ja kirjallinen mielipide yhdistettiin, ja sen jälkeen patentoitavuuden esitutkimus. Patentin myöntämisen aineellisia edellytyksiä ei ole yhtenäistetty, vain menettely on keskitetty.

2.2.4. Kansainvälinen yhteistyö

Toistaiseksi kansainvälinen yhteistyö ja tietämyksen siirto on ollut täysin riittämätöntä. Jotta innovaatioita voidaan siirtää, tarvitaan pitkäaikaista ja tiivistä yhteistyötä eri maiden välillä.

Liiketoimintaprosessit ovat globaaleja ja liiketoiminta kehittyä koko ajan siihen suuntaan, että jokainen yritys keskittyy omaan tiettyyn vahvuusalueeseen ja täydentää osaamista hakemalla kansainvälisiltä markkinoilta parhaat yhteistyökumppanit. Yritysten on sijoitettava sinne missä heillä on parhaat onnistumisen puitteet. Sijaintiin vaikuttavat muun muassa yritystoiminnalle suotuisa lainsäädäntö, kustannukset, innovaatioympäristön dynaamisuus ja korkeatasoisuus.

Kansainvälisillä sopimuksilla on pyritty juuri parantamaan näitä mahdollisuuksia ja antamaan kaikille yhtäläiset oikeudet oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, kuten seuraava esimerkki osoittaa.

Esimerkissä on kysymys oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten noudattamisesta, kun patenttiasiaissa valitusviranomaisen osalta väitettiin rikotun Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) 6 artiklan vaatimuksia, mutta valituksenalaista hallintopäätöstä ei ollut riitautettu tuomioistuimessa. Yhteistyö eri maiden välillä takaa yhtäläiset oikeudet kaikille sopimuksen osapuolille.

British-American Tobacco- Company Ltd teki vuonna 1986 Alankomaiden- patenttivirastolle savuketta koskeneen patenttihakemuksen vaatien etuoikeutta toukokuusta 1985 lukien, jolloin patenttia oli haettu eräässä toisessa maassa. Patenttivirus kieltäytyi

kuitenkin hyväksymästä vaadittua etuoikeutta, minkä jälkeen yhtiö esitti yhden patenttivaatimuksen sijasta kaksi vaatimusta pyytäen etuoikeutta vain toiselle näistä. Lopullisessa päätöksessään patenttinvirasto hylkäsi hakemuksen, kun keksintö olisi voitu kuvata yhdelläkin vaatimuksella selvyuden kärsimättä ja kun eri vaatimukset oli tehty vain siinä tarkoituksessa, että etuoikeus hyväksyttäisiin.

Yhtiö haki päätökseen muutosta patenttinviraston valitusosastolta. Yhtiö katsoi, ettei hakemusta olisi tullut hylätä patenttinviraston mainitsemilla perusteilla. Antamassaan päätöksessä valitusosasto katsoi yhtiön tekemän valituksen sinänsä perustelluksi mutta hylkäsi sen kuitenkin sillä omasta aloitteestaan esille ottamallaan perusteella, ettei hakemus osoittanut patentin myöntämisen edellyttämää riittävää keksinnöllisyyttä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) totesi, ettei yhtiön väittämistä rikkomuksista ollut tarpeen lausua eikä EIS:a voitu katsoa rikotun, jos yhtiöllä oli ollut valta saattaa asia EIS 6 artiklan 1 kohdan vaatimukset täyttävän lainkäyttöviranomaisen tutkittavaksi. Yhtiön mielestä mikään ei kuitenkaan osoittanut, että se olisi voinut ajaa asiaansa tuomioistuimessa. Lisäksi yhtiö katsoi, että EIT oli tulkinnut ennen muuta tuomiossaan virheellisesti Alankomaiden lakia. EIT totesi, ettei tosin ollut yhtäkään tapausta, jossa riita-asioita käsitellyt Alankomaiden tuomioistuin olisi katsonut voivansa tutkia patenttihakemukseen annetun päätöksen oikeellisuutta. Kyseistä oikeussuojakeinoa ei kuitenkaan voitu pitää yksin sanotusta syystä tehottomana. Yhtiöllä oli näin ollen ollut oikeus saattaa asia riita-asiaain tuomioistuimeen. Jos näin olisi tehty, tuomioistuimen olisi ensin tullut tutkia väite siitä, ettei patenttinviraston valitusosasto täyttänyt EIS 6 artiklan 1 kohdan vaatimuksia, Jos väite olisi havaittu oikeaksi, tuomioistuimelta olisi ollut toimivalta tutkia asia kaikilta osin. EIT ei ryhtynyt arvioimaan sitä, mihin tulokseen Alankomaiden tuomioistuimet olisivat tulleet. Lopputulos oli, että EIT katsoi yksimielisesti, ettei EIS 6 artiklan 1 kohtaa ollut rikottu. (finlex: 1995 EIT:A-331.)

2.3. Patenttivaatimus

Patenttivaatimukset määräävät patenttisuojan laajuuden. Ne muodostuvat johdannosta ja tunnusmerkkiosasta. Ne ovat patenttihakemuksen ydin. Tunnusmerkkiosassa on kaikki uudet ratkaisut. Tämä muoto on vakiintunut kansainvälisestikin. Teknisen ongelman ja ratkaisun on sisällyttävä patenttivaatimukseen.

Vaikka keksinnöt ratkaisisivat saman ongelman, on niiden ratkaisujen erotessa toisistaan katsottava myös keksintöjen olevan erilaisia eikä tällaisessa tilanteessa voida todeta patenttiloukkausta syntyvän. Teknisen ongelman ratkaisu muodostaa pohjan patenttioikeudelliselle suojantarkastelulle. Patenttivaatimuksia on tulkittava lähtien ongelmasta, mutta poikkeamatta kuitenkaan vaatimusten rajaamasta tulkinnasta. Patenttivaatimusten laadinnassa tulisi käyttää asiantuntijan eli patenttiasiamiehen apua.

Patenttivaatimus on hakijan tahdonilmaisu siitä, kuinka laajan suojan hän keksinnölleen haluaa. Suoja myönnetään vain viranomaisen päätöksellä niin laajasti kuin se on lain mukaan mahdollista. Patenttilain 39 §:n mukaan patenttivaatimukset määräävät suojan laajuuden. (Siivola 1998: 40–57.) Patenttivaatimusten tulisi olla johdonmukaisia ja selkeitä.

Patenttivaatimukset voivat olla joko itsenäisiä tai epäitsenäisiä. Itsenäisellä patenttivaatimuksella tarkoitetaan sitä, että siinä kerrotaan suoraan, mille suojaa vaaditaan. Epäitsenäisellä vaatimuksella puolestaan tarkoitetaan vaatimusta, jossa viitataan aikaisempaan patenttivaatimukseen, mutta lisätään aikaisemmassa vaatimuksessa esitettyyn ratkaisuun jokin erityispiirre. (Oesch ja Pihlajamaa 2003: 97.)

2.4. Yksinoikeus

Yksinoikeus on kielto-oikeus ja oikeudenhaltijalla on valta kieltää muita hyödyntämästä keksintöä. Käsite kielto-oikeus voi olla ymmärrettävissä, joko negatiivisena, eli oikeudenhaltijan kielto-oikeutena tai positiivisena eli oikeudenhaltijan omana toimintavapautena. (Koulu 2003: 45–54.) Patenttilain 3 §:n mukaan patentti luo haltijalleen yksinoikeuden keksinnön käyttämiseen ammattimaisesti.

Yksinoikeus lakkaa silloin, kun yksinoikeudenhaltija on laskenut patenttisuojaa nauttivan tuotteen markkinoille, joko itse tai jonkun toisen välityksellä. Jos hän esimerkiksi myy patentoidun tuotteen Suomessa ei hän enää patenttinsa perusteella voi kieltää ko. tuotteen käyttöä ja jälleenmyyntiä Suomessa. Yksinoikeuden lakkaaminen tässä tapauksessa tarkoittaa vain kutakin markkinoille laskettua tuote-erää. Jos patentt haltijalla on sama patentti voimassa useassa eri maassa, on hänellä mahdollisuus myydä maittain oikeuksia ja näin syntyy rinnakkaistuontikielto, joka on hyvä keino jakaa ja pitää erillään kunkin maan markkinat. (Wallenius 1992: 46.)

Yksinoikeus tarkoittaa, että kukaan muu kuin patentinhaltija ei saa hyödyntää keksintöä ammattimaisesti, eli patentoitua tuotetta ei saa millään tavalla valmistaa, saattaa vaihdantaan tai käyttää. Myös patentoidun tuotteen maahantuonti ja hallussapito on kiellettyä. Tämä ei kuitenkaan estä patentoidun tuotteen käyttöä yksityisesti. Patentinhaltija voi kuitenkin antaa toiselle luvan patentoidun keksinnön hyväksikäyttöön kaventamalla omaa yksinoikeuttaan. (laki24.) Yksinoikeuden voimassaolon edellytys on se, että maksaa vuosimaksut.

Yksinoikeus ei vielä itsessään ole kovin suuri etu, vaan se pitää voida käytännössä toteuttaa. Yksinoikeuden tavoitteena on saada markkinoille aikaan monopoli ja näin saada täysi hyöty irti kaupallisesti. (Heinonen 2001: 279.) Patentti hyödyttää keksijää hetkelliseen yksinoikeuteen, valtio hyötyy patenttimaksuista ja kilpailijat saavat ehkä uusia ideoita kehittelemiseen. (Jackson 1995: 45.) Kuten tutkimuksessa aiemminkin on mainittu, patentin tarkoituksena ei ole kilpailun rajoittaminen.

Kiistaa herättää tavaroiden ja palveluiden vapaa liikkuvuus, joka on yhteisöoikeuden peruseräoikeuksia ja yksinoikeus. Tuomioistuimien on tulkinnallaan kehittänyt tavaroiden vapaan liikkuvuuden ja teollisoikeuksien välisen rajanvetoon jo vakiintuneiksi muodostuneita periaatteita. EY:n tuomioistuimen luoma ratkaisu tilanteeseen on ollut erotella teollisoikeuden olemassaolon ja käytön välille. Ajatuksena on ollut se, ettei yhteisöoikeudella kajota oikeuden olemassaoloon, mutta tämän oikeuden käyttö saattaa olla yhteisöoikeuden vastaista.

Tuomioistuimet voivat tosin joissakin ratkaisuisaan korostaa myös teollisoikeuksien suojan merkitystä. Näissä päätöksissä on vaikuttanut patenttien merkitys talouskasvulle ja toisaalta patentinhaltijan oikeudet.

Tuomioistuimen voidaan sanoa perustaneen ratkaisunsa tavaroiden vapaan liikkuvuuden säännöksille kunkin immateriaalioikeuden keskeisen sisällön pohtimisesta huolimatta. Tavaroiden vapaan liikkuvuuden periaate ja yksinoikeus ovat niin kauan ristiriidassa kuin patenttijärjestelmä pysyy kansallisella pohjalla. (Mylly 1995: 36–37.)

Patenttioikeudet ovat tehokkaita kilpailun välineitä. Kilpailunrajoituslakia sovelletaan vain Suomen alueella vaikuttaviin kilpailua rajoittaviin toimenpiteisiin. EY:n kilpailusääntöjä sovelletaan vain sellaisiin järjestelyihin ja toimenpiteisiin, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

Kansallisen lain mukaan voi saada kilpailuvirastolta poikkeusluvan tai puuttumattomuustodistuksen. RS 81 artiklan 1 kohdassa kielletään sopimukset ja menettelytavat yritysten välillä, jotka voivat vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja jotka estävät, rajoittavat tai vinouttavat kilpailun.

Yleensä patentin tuoma yksinoikeus ei ole sellaisenaan kilpailuoikeudessa tarkoitettu kilpailunrajoitus. Sen sijaan patentin käyttäminen markkinoilla voi johtaa kilpailulainsäädännön vastaiseen tulokseen.

Vaikka lisenssisopimus on usein vain kahden osapuolen välinen asia, niin useissa maissa lisenssisopimuksia voidaan kontrolloida kolmannen osapuolen toimesta kilpailuoikeuden normien avulla. Sellaisia voivat olla tuotannon,

markkinoiden tai teknisen kehityksen rajoittaminen kuluttajien vahingoksi. (Oesch ja Pihlajamaa 2003: 140.)

Jos patentinhaltija laskee liikkeelle patentoidun tuotteen ja tämän jälkeen yksittäistä laillisesti liikkeelle laskettua kappaletta saa vapaasti tämän jälkeen luovuttaa edelleen. Jos taas tuote olisi laittomasti siis ilman patentinhaltijan lupaa laskettu liikkeelle, ja taas jälleen luovutettu eteenpäin, koska oikeus ei ole konsumoitunut ja laitonta tilaa ei saa suosia. Vastuu loukkauksista on jokaisella tuotantoportaalla ja jokaisen velvollisuus on selvittää patentin laajuus. (Siivola 1998: 79.)

Esimerkkinä yksinoikeuden tuottamuksellisesta loukkaamisesta on tapaus KKO:2003:127. Ratkaisussa korvaus perustuu patenttia loukkaavan laitteiston myyntihintaan. Ratkaisun perusteella näyttäisi siis siltä, että patentinhaltijan ja kysymyksessä olevan alan käytännöille on annettava painoarvoa silloin, kun pohditaan, miltä pohjalta kohtuullinen käyttökorvaus tulee kulloinkin laskea.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä oli kyse Porin kaupungista, joka piti öljyntorjuntavalmiudessa hankkimaansa laitteistoa, vaikka sillä ei ollut patentinhaltijan lupaa laitteiston hyväksikäyttöön. Korkeimman oikeuden tuomiossa mainituilla perusteilla kaupungin katsottiin menettelyllään loukanneen patentinhaltijan yksinoikeutta. Kysymys on lisäksi käyttökiellon määrittämisestä ja patenttilain 58 §:ssä tarkoitetun muun vahingon korvausvelvollisuudesta.

Porin kaupungin öljyntorjunta-aluksessa oleva öljynkeräyslaitteisto, jonka hyväksikäyttöön kaupungilla ei ole ollut patentinhaltijan lupaa, oli hankkinut ja piti sitä öljyntorjuntavalmiudessa kunnalle kuuluvien, öljyvahinkojen torjuntaan liittyvien lakisäätteisten velvoitteiden täyttämiseksi.

Kaupunki kiisti loukanneensa yksinoikeutta patenttiin mainitulla menettelyllä, kun laitetta ei ole jouduttu kertaakaan käyttämään öljyntorjuntaan. Lisäksi kaupunki on kiinnittänyt huomiota siihen, että laitteen käyttäminen öljyntorjuntaan perustuu lakiin. Patenttilain 3 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan patentilla saavutettu yksinoikeus sisältää sen, ettei muu kuin patentinhaltija saa ilman tämän lupaa

käyttää hyväksi keksintöä valmistamalla, tarjoamalla, saattamalla vaihdantaan tai käyttämällä patentoitua tuotetta tahi tuomalla maahan tai pitämällä hallussaan tällaista tuotetta edellä sanottua tarkoitusta varten.

Se, että Porin kaupunki on pitänyt alukseen kiinnitettyä öljynkeräyslaitetta öljyntorjuntavalmiudessa, on jo sellaisenaan mainitussa lainkohdassa tarkoitettua, yksinoikeuden piiriin kuuluvaa patentoidun tuotteen käyttöä. Patentinloukkauksen kannalta ei ole merkitystä sillä, onko laitetta valmiusaikana tosiasiallisesti käytetty öljyntorjuntaan vai ei. Kysymys on siis ollut patentinhaltijan yksinoikeuden piiriin kuuluvasta keksinnön hyväksikäytöstä.

Patenttilain 3 §:n 3 momentin 1 kohdan mukaan yksinoikeus ei käsitä hyväksikäyttöä, joka ei tapahdu ammattimaisesti. Laissa ei ole tarkemmin määritelty sitä, mikä toiminta jää mainitun lainkohdan perusteella yksinoikeuden ulkopuolelle. Korkein oikeus toteaa, että ammattimaisella hyväksikäytöllä tarkoitetaan lähinnä kaikkea muuta kuin keksinnön henkilökohtaista tai muuta yksityistä käyttöä. Ammattimainen hyväksikäyttö ei rajoitu pelkästään elinkeinotoiminnan piiriin eikä ammattimaisuus myöskään edellytä toiminnalta tulon hankkimista tai voiton tavoittelua.

Öljynkeräyslaitteiston pitäminen torjuntavalmiudessa kunnan lakisääteisen tehtävän täyttämiseksi on näin ollen laitteen ammattimaista hyväksikäyttöä eikä tähän vaikuta se, että patentilla suojatun keksinnön hyväksikäyttö tapahtuu yhteiskunnallisesti merkittävän julkisen tehtävän hoitamiseksi.

Korkein oikeus katsoi hovioikeuden tavoin edellä mainitun perusteella, että yksinoikeutta oli loukattu. Patenttilain 57 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voi kieltää sitä, joka loukkaa patentin tuottamaa yksinoikeutta, jatkamasta tai toistamasta tekoa.

Korkein oikeus totesi, että patentin tuottama yksinoikeus sisältää sen, että kukaan muu kuin patentinhaltija ei saa ilman lupaa käyttää hyväksi keksintöä laissa määritellyllä tavalla. Patentinloukkauksen jatkamisen tai toistamisen kieltäminen on patentinhaltijan kannalta

keskeinen oikeussuojakeino. Lähtökohtana patentinloukkauksessa on käyttökiellon määrääminen patentinhaltijan niin vaatiessa. Kiellon määräämättä jättäminen vaatimuksesta huolimatta voi tulla kysymykseen lähinnä silloin, kun ei ole vaaraa loukkauksen jatkamisesta tai toistamisesta.

Ottaen huomioon patenttilain 47 §:ssä säädetty mahdollisuus erityisen merkittävän yleisen edun niin vaatiessa saada pakkolupa käyttää patentin suojaamaa keksintöä, Korkein oikeus katsoi, ettei pelkästään kaupungin esittämillä perusteilla voida jättää kieltoa määräämättä.

Patenttilain 58 §:n 1 momentin mukaan se, joka tahallaan tai tuottamuksesta loukkaa patenttia, on velvollinen suorittamaan kohtuullisen korvauksen keksinnön hyväksikäytöstä sekä korvauksen muusta vahingosta, jonka loukkaus aiheuttaa. Jos tuottamus on vain lievää, voidaan korvausta sovitella.

Korkein oikeus katsoi Porin kaupungin menettelyllään syyllistyneen tuottamukselliseen patentinloukkaukseen. Kaupungin tuottamusta ei voida kokonaisuutena arvioiden pitää lievänä eikä edellytyksiä korvauksen sovitteluun siten ole. (finlex: KKO:2003:127.)

Patenttioikeudessa tulee ottaa huomioon kilpailuperiaate. Immateriaalioikeudet eivät saa rajoittaa vapaata kilpailua ja tällä tavalla haitata toimivia markkinoita ja talouden kehitystä. Yksinoikeus muodostaa aina kilpailurajoituksen, joka johtaa kysyntä-tarjonta-mallin vääristymiseen tarjonnan pienentyessä. Immateriaalisen suojan laajuutta määrittäessä on otettava huomioon sekä markkinoiden että oikeudenhaltijoiden intressit. (Siivola 1998: 28–33.)

2.5. Patentin raukeaminen eli konsumoituminen

Patenttioikeuksien kilpailurajoitusvaikutusten ehkäisemiseksi EY:ssä päädyttiin alueellisen raukeamisen periaatteeseen. Tällä periaatteella tarkoitetaan sitä PatL 3 §:n 3 momentin 2 kohdasta ilmenevää periaatetta, että yksinoikeus ei käsitä sellaisen patentilla suojatun tuotteen hyväksikäyttöä, joka Euroopan talousalueella on saatettu vaihdantaan patentinhaltijan toimesta tai tämän suostumuksella.

Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että jos patentinhaltija on vapaasta tahdostaan myynyt keksintönsä, niin tämän jälkeen kyseinen keksintö voi olla vaihdannan kohteena ilman, että patentinhaltija voi estää esimerkiksi maahantuontia Saksasta takaisin Suomeen. Täten pakkolisenssiin perustuva luovutus ei EU:n alueella aiheuta alueellista oikeuksien raukeamista. (Oesch ja Pihlajamaa 2003: 44 ja 89.)

51§:n mukaan, jos vuosimaksuja ei suoriteta patentti raukeaa sen vuoden alusta, jolta maksua ei ole suoritettu. Patentti voidaan julistaa väiteteitse tai tuomioistuinkäsittelyissä mitättömäksi, jos patentoitavuuden edellytykset ovat olleet puutteelliset tai jos patenttihakemuksessa on tapahtunut virhe.

Patenttiviranomaisen tulee väitteen johdosta kumota patentti, jos patentti on myönnetty ilman että PatL:n 1 ja 2§:ssä säädetyt ehdot ovat täyttyneet. Patentti raukeaa myös tilanteessa, jossa se tarkoittaa keksintöä, jota ei ole esitetty niin selvästi, että ammattimies voi sen perusteella käyttää keksintöä.

Raukeamisen syinä ovat myös usein seikat kuten se, että patenttisuojaa on laajennettu sen jälkeen, kun 19§:n 1 momentissa tarkoitettu ilmoitus on annettu tai patentti käsittää jotakin sellaista, mikä ei ole ilmennyt hakemuksesta sitä tehtäessä.

2.6. Patentinhaltija

Keksijällä on oikeus tulla nimetyksi keksijänä eli oikeus ns. Keksijän kunniaan. Hakemuksessa on aina mainittava keksijän nimi, vaikka keksijä ei itse haekaan patenttia vaan sen sijaan hakijana toimii henkilö, jolle keksijän oikeudet siirtyvät. Jos keksintöä hakee joku muu kuin keksijä on hänen selvitettävä oikeutensa keksintöön PatL 8§:n mukaan.

Keksijä on siis aina luonnollinen henkilö. Joskus saattaa olla niin, että joku toinen on tehnyt saman keksinnön aikaisemmin, mutta ei ole hakenut keksinnölle patenttia, tällöin hänellä on mahdollisuus tietyin edellytyksin hakea ja saada ennakkokäyttöoikeus.

Suomen Patentti- ja rekisterihallitukselle on aina patenttia haettaessa osoitettava, miten hakija on oikeutensa keksijältä saanut, ellei hakija ole itse keksijä. Yleensä tämä tapahtuu liittämällä hakemukseen siirtokirja. Sen sijaan Euroopan patenttiovirasto ei selvitä, miten hakija on saanut oikeudet keksijältä. Patenttioikeuden harmonisointi ei ole vielä ulottunut keksijän oikeuksiin, vaan ne saattavat vaihdella suuresti eri valtioissa. (Oesch ja Pihlajamaa 2003: 48.)

2.6.1. Fyysinen henkilö

Patentinhaltijan on oltava fyysinen henkilö, tosin patentit voidaan siirtää juridisenkin henkilön nimiin. Jos keksintöä on ollut tekemässä useampi henkilö, myönnetään patentti heille kaikille yhteisesti, mikäli heidän nimet ovat hakemuksessa. Ristiriita tilanteissa asiankäsitteily siirretään tuomioistuimeen.

Yleinen sääntö on se, että kuka ensin ehtii rekisteröidä hakemuksen saa oikeudet työhön. Jos useampi henkilö hakee samana päivänä patenttia samalle keksinnölle, saavat he yhtäläiset oikeudet keksintöön. Usean henkilön yhdessä tekemät keksinnöt tuottavat ongelmia lähinnä osuuksista ja siitä miten osuudet jakautuvat.

Ongelmana on myös se, miten keksintöä koskevasta hyödyntämisestä päätetään. Patenttilaki ei sisällä säännöksiä yhteisökeksintöjen osalta, mutta

joitakin periaatteita on kirjattu yhteisomistussuhteista annettuun lakiin (180/58). Tämä laki ei kuitenkaan sellaisenaan soveltamisalansa puolesta koske immateriaalioikeuksia. Kuitenkin lain nimissä voidaan todeta, että yhdessä keksinnön tehneet voivat vain yhdessä määrätä keksintöä kokonaisuudessaan koskevista toimista ja kukin heistä voi yksin määrätä omasta yksittäisyydestään.

2.6.2. Työsuhdekeksintö

Suomen työsuhdekeksintölain mukaan keksijälle kuuluu kohtuullinen korvaus ideoista ja keksinnöstä, mutta käytäntö osoittaa toista. Merkittävänkin keksinnön tehnyt työntekijä saa usein tyytyä muutaman tuhannen euron korvaukseen. Keksijöiden saamat palkkiot ovat todella pieniä verrattuna esimerkiksi yritysjohtajien miljoonatuloihin, joita he saavat nostaa optioistaan joka vuosi.

Suomen keksijäin keskusliiton puheenjohtajan Yrjö Rinta-Joupin mukaan keksijöiden huonot korvaukset keksinnöistä johtuu siitä, ettei korvaustaso ole vakiintunut. Hänen mukaansa keksimistä arvostetaan Suomessa vähän, vaikka innovaatioiden tekemiseen kannustetaan kaikkialla. (Pietiläinen Tuomo, Helsingin Sanomat 11.6.2006.)

TyösKeksL on dispositiivinen eli sen säännöksistä voidaan yleensä sopimuksin poiketa, ainoa asia josta ei voi poiketa on kohtuullinen korvaus keksijälle. Patenttioikeudessa on lähtökohtana se, että oikeudet keksintöön syntyvät vain sille luonnolliselle henkilölle, joka on keksinnön tehnyt. Työoikeudessa puolestaan on ideana, että työntulokset kuuluvat työnantajalle.

Tämä ristiriita on pyritty ratkaisemaan työsuhdekeksintölaissa siten, että työntekijällä on yhtäläiset oikeudet keksintöönsä, kuin muilla keksijöillä. Lisäksi laissa on säädetty edellytyksistä, joissa työnantaja on oikeutettu ottamaan tietyn oikeuden työntekijän tekemään keksintöön. Työnantaja ottaa oikeuden yksipuolisella päätöksellä eli tahdonilmaisella. Työsuhdekeksintölain säätämisen jälkeen on teollisuusyritysten tuotekehitys- ja tutkimustoiminta laajentunut ja kasvava määrä yrityksen palveluksessa toimivista työskentelevä innovaatio ja kehittämistoiminnassa. (Bruun, Kilpeläinen ja Mansala 1992: 1-5.)

Työnantajalla on siis oikeus työntekijänsä työn tuloksiin ja tätä kautta keksintöihin, jotka on tehty työsuhteen aikana. Tosin työnantaja ei ilman korvauksia voi käyttää keksintöä, ja työntekijällä on aina oikeus omaan keksintöön.

Työsuhdelaissa on pakottavia säännöksiä, joista ei voida edes sopia toisin, kuten esimerkiksi työntekijällä on aina oikeus hakea patenttia keksinnölleen ja työnantajan korvauksen vanhentumisaika on 10 vuotta. (Wallenius 1992: 35–37.)

Työoikeuden ja immateriaalioikeuden ristiriidan ratkaisuun säädettiin työsuhdekeksintölaki 29.12.1967. Työsuhdekeksintölaki on tahdonvaltainen, jolloin laki tulee noudatettavaksi vain, jos muuta ei ole sovittu osapuolten kesken.

Työsuhdekeksintölakia ei sovelleta kuitenkaan yliopiston tai muuhun vastaavaan tieteellisen opetuslaitoksen opettajaan ja tutkijaan. He määräävät itsenäisesti tekemistään keksinnöistä. (Mylly 2001: 7.) TskL 1§:n mukaan yliopiston, korkeakoulun tai vastaavanlaisen tieteellisen opetuslaitoksen opettajaa ja tutkijaa ei tässä ominaisuudessaan ole pidettävä laissa tarkoitettuna työntekijänä. (HE 526/1988: 17.)

Suomessa on vireillä ehdotus korkeakoulujen piirissä tehtyjen keksintöjen lähemmästä käsittelystä työsuhdekeksintöjen tapaan omassa erityislaissaan, laissa oikeudesta korkeakouluissa tehtäviin keksintöihin (Yliopistokeksintötyöryhmän mietintö KTM 6/2002.). Tämän tarkoituksena on ollut edistää tutkimuksen kaupallistamista. Toisin sanoen siis vapaan tutkimuksen piirissä syntyneet keksinnön oikeudet kuuluvat tutkijalle tai keksijälleen itselleen. Sen sijaan esimerkiksi tilaustutkimuksen osalta, jossa ulkopuolisia on mukana rahoittajina, sääntö on toinen. Niiden oikeudet voisivat siirtyä korkeakouluille määrätyn edellytyksin. (Oesch ja Pihlajamaa 2003: 224–225.) Valtioneuvosto hyväksyi 2.12.2004 esityksen uudeksi laiksi, jolla säädettäisiin oikeudesta korkeakouluissa tehtäviin keksintöihin sekä muutoksesta työsuhdekeksintölakiin. Lain tarkoituksena on tehostaa keksintöjen tunnistamista ja hyödyntämistä. Uuden lain soveltamisalaan kuuluvat kaikki korkeakoulujen palveluksessa olevat henkilöt ja sitä on

sovellettava kaikissa suomalaisissa korkeakouluissa. Uusi laki selkeyttää korkeakouluissa tehtyjen keksintöjen oikeudellista tilannetta ja vaikuttaa siten yritysten ja korkeakoulujen väliseen yhteistyöhön positiivisesti. (HE 28/2004: 10.)

Hallituksen esitys työntekijän tekemiin keksintöihin ehdotettiin muutettavaksi siten, että työnantajaan rinnastetaan sen kanssa samaan konserniin kuuluvat yritykset. Lisäksi työntekijän velvollisuus ilmoittaa jättämästään patenttihakemuksesta työnantajalle muutettaisiin etukäteiseksi tiedonantovelvollisuudeksi. (HE 147/2000:3.)

Eri maiden lainsäädännökset työsuhdekeksinnöstä on sijoitettu joskus patenttilakeihin ja joskus erityislakeihin. Varsinkin monissa teollisuusmaissa on säädetty omia erityislakeja näiden kysymyksiä käytännön hoitamista varten, kuten Suomessa ja muissa Pohjoismaissa. Näissä säännöksissä on pyritty ratkaisemaan työoikeuden ja patenttioikeuden välinen ristiriita.

Työsuhdekeksintöjä koskeva erityislaki on siis poikkeus siihen periaatteeseen, jonka mukaan oikeus patentin saamiseen kuuluu lähtökohtaisesti keksijälle. Työsuhdekeksintöjärjestelmä jaetaan kolmeen eri soveltamisalaan. Näitä ovat alueellinen, asiallinen ja henkilöllinen soveltamisala.

Asiallisesti TyösKeksL on sovellettavissa Suomessa patentilla suojattavissa olevaan keksintöön, mikä merkitsee sekä alueellista että asiallista rajoitusta. Jos työnantaja ottaa sellaisen oikeuden työntekijän tekemään keksintöön, joka rajoittaa työntekijän oikeutta hakea patenttia, pidetään keksintöä Suomessa patentilla suojattavissa olevana. Tämä siis ellei työnantaja esitä vastanäyttönä todennäköisiä syitä, että patentin myöntämiselle olisi esteitä.

Alueellisesti nykyisin tehdään kansainvälisiä keksintöjä, eli keksintö tehdään kansainvälisessä konsernissa, jonka yksi toimipaikka on täällä. Jos työntekijä on suomalainen ja keksinnölle on haettu patenttia Suomesta, soveltuu TyösKeksL. Jos työntekijä on ulkomaalainen ja työskentelee suomalaisen yhtiön ulkomaisessa toimipisteessä, on TyösKeksL:n soveltaminen poissuljettu.

TyösKeksL:a sovelletaan toisen työssä syntyneeseen keksintöön. Työntekijä on työoikeudellisen määritelmän mukaan sellainen luonnollinen henkilö, joka

tekee työtä korvausta vastaan työnantajan lukuun tämän johdon ja valvonnan alaisena. (Oesch ja Pihlajamaa 2003: 228.) Esimerkiksi sopimuskumppanin itsenäinen alihankkija ei ole toimeksiantajan työntekijä. Uusitun työsopimuslain esitöiden mukaan alihankinta katsotaan tarkoittavan tuotannon tai palveluiden ostamista yrityksen ulkopuolelta. (Finlex: HE 157/2000:1.)

3. PATENTIN HYÖDYNTÄMINEN

Patenttiala on monimutkaista ja vaatii paljon ammattitaitoa. Keksijän on patentointiprosessissa hyvä saada eri alan ammattilaisilta apua, jotta hyödyntäminen onnistuisi parhaiten. Patenttihakemuksen laatiminen ja eri viranomaiskäsittelyt määräaikoineen vaativat paljon aikaa ja taitoa.

Moni keksijä turvautuu patenttiasiamiehen apuun. Patenttiasiamies on myös mukana oikeudenkäynneissä ja hoitaa väitekäsittelyt tarvittaessa. Joissakin valtioissa on patenttiasiamiespakko, eli keksijä ei saa itse hoitaa hakemustaan ja patentejaan. Asiamiehen tehtävänä on katsoa, ettei hakijalle aiheudu oikeudenmenetyksiä patenttitietämyksen tai määräaikojen valvontaan riittämättömien resurssien vuoksi.

Patentinhaltijalla on useita eri vaihtoehtoja keksintönsä hyväksikäyttöön. Hän voi perustaa yhtiön ja luovuttaa oikeudet keksintöön kokonaan sille. Oma käyttö ja tuotanto edellyttävät suotuisia tuotanto-olosuhteita kuten valmistusvälineitä, raaka-aineita, ammattitaitosta työvoimaa ja markkinointia.

Yleinen tapa hyödyntää keksintöä ja patenteja on myöntää lisenssejä. Patentinhaltija voi lisenssinantajana pakottaa lisenssinsaajan monenlaisiin sivuvelvoitteisiin maksujen lisäksi, kuten esimerkiksi tyytymään vain yhteen raaka-aineiden hankintalähteeseen tai tuotteiden hinnoittelu on tarkkaan määritelty.

Lisenssisopimusten hyväksikäyttö voi johtaa ristiriitaan kilpailuoikeuden periaatteiden kanssa. Yleensä käyttöoikeuden myöntämistä ei katsota haittaavan kilpailua. Patenttilisenssihän edistää tekniikan siirtämistä ja levittämistä.

On kuitenkin tapauksia joissa voidaan jakaa markkinoita taloudellista kilpailua haittaavin vaikutuksin. Tällaisia tapauksia voivat olla esimerkiksi kohtuuttomat hinnat tai yhteistyöstä kieltäytyminen. Esimerkkinä voidaan pitää sovintoon päättynyttä Microsoft-tapausta. Yhtiö oli niputtanut toisiinsa Windows-

käyttöjärjestelmän sekä Internet Explorer-selaimen ja näin vaikuttanut kilpailuolosuhteisiin selainmarkkinoilla. (Oesch ja Pihlajamaa 2003: 141–143.)

3.1. Lisensointi

Lisensoinnilla tarkoitetaan sopimusta, jolla lisenssinhaltija luovuttaa korvausta vastaan käyttöoikeuden toiselle yritykselle tai henkilölle. Sopimuksessa tulisi määritellä käyttöoikeuden laatu, joka on mahdollista kattaa sekä valmistus, että myynti tai oikeus voi kattaa vain toisen näistä.

Sopimuksesta tulisi ilmetä myös maantieteellinen alue, jolla lisenssi on voimassa. Lisenssisopimusta ei voi solmia maissa, jossa patentti ei ole voimassa, sillä näissä maissa kaikilla on oikeus hyödyntää keksintöä itsenäisesti. Tällaisissa tapauksissa voi myydä konsultointiapua.

Lisenssisopimus voi olla joko yksinomainen tai jaettu lisenssioikeus tai yksinoikeus lisenssinantajan ohella. Yritykset voivat todella tehokkaasti jakaa markkinoita lisenssisopimusten avulla. Se millaiseksi lisenssisopimuksen sisältö muodostuu, riippuu pääasiassa osapuolten tahdosta. (Erma 1994: 132.)

Patentin yksinoikeutta voi rajoittaa ennakkokäyttöoikeudella eli sillä joka on ammattimaisesti käyttänyt patentin hakuhetkellä hyväkseen sen tarkoittamaa keksintöä, on oikeus jatkaa hyväksikäyttöä entisessä laajuudessaan. Ammattimainen hyväksikäyttö tekee usein keksinnöstä aiemmin tunnetun, jolloin ennakkokäyttö muodostaa patentoimiselle uutuudeneste. Elinkeinotoiminnassa käytetään pääsääntöisesti keksintöjä niin julkisesti, että niiden käyttö ei pysy riittävän salaisena siten, ettei uutuudenestettä syntyisi. Poikkeuksen voivat muodostaa erilaiset valmistusprosessit, jotka eivät näy ulkopuolisille. (Siivola 1998: 81–82.)

Lisensioinnin kustannukset saattavat nousta joskus korkeiksi. Lisensioinnin kustannuksiksi voidaan katsoa kuuluvan esimerkiksi oikeudellinen ja tekninen apu lisenssisopimusta laadittaessa sekä hallinnolliset luvat ja niistä koituvat maksut sekä verot.

3.1.1. Lisenssisopimuksen sisältöä

Lisenssisopimuksia voi olla hyvin erilaisia, kuten esimerkiksi myyntilisenssi, kehityslisenssi, valmistuslisenssi tai kaikkien näiden yhdistelmä. Ideana on kustannusten tarkoituksenmukainen jakaminen, molemminpuolisen hyödyn saavuttamisen ja tuotannon sekä jakelun joustava järjestäminen. (Oesch ja Pihlajamaa 2003: 128.)

Patenttilisenssit jaetaan usein kahteen pääläjiin sen perusteella, minkälaisen oikeuden lisenssinantaja on lisenssinsaajalle myöntänyt, yksinomaisen vai rinnakkaisen. Yksinomaisessa lisenssissä lisenssinsaajalla ei ole kilpailijoita samalla maantieteellisellä tai asiallisella alueella. Täydellisesti poissulkevassa yksinomaislisenssissä lisenssinantaja ei voi enää itse käyttää lisenssin kohdetta eikä myöntää muille käyttöoikeuksia. Rinnakkaislisenssi puolestaan tarjoaa lisenssinsaajalle vain käyttöoikeuden, lisenssinsaajalla voi siis olla vastaavassa asemassa olevia kilpailijoita. (Tepora 2003: 86.)

Keskeisimpiä lisenssikaupan sopimuskohtia voivat olla luovutettavan tietä- taidon määrittely, sopimuksen kesto-aika ja mitä tapahtuu sen jälkeen, keksinnössä tapahtuvat parannukset, edelleen lisensiointi, lisenssinostajan velvollisuus maksaa vastiketta ja riitojen ratkaisu. Merkittäviä oikeussuhteessa ovat myös lausekkeet, jotka koskevat sopimuksen edelleen siirtämistä ja alihankintaa.

Alilisenssillä tarkoitetaan lisenssinsaajan mahdollisuutta myöntää samaan kohteeseen käyttöoikeuksia muille oman lisenssioikeutensa puitteissa. Lisenssinantajan kannalta on hyödyllistä ottaa mukaan määräys joko alilisensioinnin mahdollisuudesta ja riippuvaisuudesta sekä yhdenmukaisuudesta päälisenssin kanssa tai alilisensioinnin kokonaan poissulkemisesta. (Kylliäinen 1972: 19.)

Luovutettavan tietä- taidon määrittely on teknisesti kaikkein vaikein sopimuskohta, sillä siitä voi koitua patentinhaltijan suoritusvelvollisuuden sisältöä koskevia riitoja. Sopimuksen kestoajan määrittely on tärkeää, sillä

ostajalla on oikeus käyttää sopimuksen päättymisen jälkeenkin käyttää hyväkseen keksintöä, mutta hän ei ole enää velvollinen maksamaan vastiketta.

Lisenssisopimuksissa olisi hyvä sopia etukäteen miten mahdolliset tulevat riidat ja erimielisyydet ratkaistaan. Usein lisenssikauppa on kansainvälistä ja suositeltavaa olisi ratkaista riidat arbitraatiomenettelyssä. Tämä menettely käydään välitystuomioistuimissa ja Suomessa virallinen taho on Keskuskauppakamarin välitysjärjestelmä. (Erma 1994: 133–134.)

Lisenssisopimuksissa saattaa tulla erimielisyyksiä sopimusvelvoitteiden sisällöstä. Realistinen tapa on puoltaa sopimuksen kaikkien elementtien tarkkaa kirjaamista. On tavallista, että sopimuksessa ilmoitetaan, että kumpikin osapuoli on osallistunut sopimustekstin laadintaan, jolloin kyseessä ei ole enää yksipuolisesti laadittu sopimus. Tällä vältetään sopimuksen laatijan yhden tahon vastaista tulkintatapaa ”laatijan vahingoksi” käyttämistä lähtökohtana.

3.1.2. Rojalti ja lisenssin voimassaoloaika

Rojaltilla tarkoitetaan erilaisten aineettomien oikeuksien luovuttamisesta saatua korvausta. Lisenssimaksun vaihtoehtoja voivat olla perusmaksu, rojalti, kertamaksu tai näiden yhdistelmä.

Lisenssisopimuksen rojalti määräytyy keksinnön menekin tai saavutetun hyödyn mukaan. Lisenssinostajan maksuhalukkuus määräytyy tuotto-odotusten mukaan ja rojaltin suuruus määräytyy kysynnän ja myyntikatteen mukaan.

Sopimus voi olla voimassa tiettyjä vuosia sopimuksen mukaan ja päättyä sitten ilman irtisanomista. Se voi olla voimassa myös niin kauan kuin patentti on voimassa. (Sipilä 1994: 4 – 13.)

Osapuolten on myös syytä ajatella rahaliikenteen veroseuraamuksia eli sitä, mihin yhtiöön tai kenelle rojalti kulloinkin tuloutetaan. Ratkaisu riippuu pitkälti kunkin valtion verolainsäädännöstä.

Patenttilisensseihin liittyy paljon oikeudellisia ongelmia, sillä ne ovat usein kansainvälisiä. On määriteltävä minkä maan lakia käytetään ja riidan ratkaisussa mikä on toimivaltainen tuomioistuin.

Markkinaoikeudessa oli päätös 2003:42, jossa vastaajayhtiö oli tarjonnut eräälle asiakkaalleen, joka oli myös hakijan asiakas lisensiointisopimusta, johon sisältyi myös rojaltimaksuja koskeva sopimusehto. Koska vastaaja oli tarjonnut menetelmää omana menetelmänään, rojaltimaksun edellyttäminen menetelmän hyödyntämisestä ei ollut perusteetonta.

Rojaltimaksun sisällyttäminen tällaiseen lisensiointisopimusluonnokseen ei merkinnyt väitettä siitä, että hakija loukkaisi vastaajan patenttioikeuksia. Vastaajan ei ollut näytetty esittäneen hakijan asiakkaalle rojaltimaksuja koskevia vaatimuksia, jotka olisivat perustuneet muuhun seikkaan kuin mainittuun vastaajan patentoiman menetelmän lisensiointitarjoukseen. Vastaajan ei ollut näytetty uhanneen hakijan asiakasta patenttiloukkauksesta koskevilla lausumilla. Vastaaja ei ollut menetellyt elinkeinotoiminnassaan hyvän liiketavan vastaisesti eikä muutoinkaan hakijan kannalta sopimattomasti.

Tässä markkinatuomioistuin on ottanut kantaa voidaanko patenttiloukkausta pitää SopMenL:n 1§:n tarkoittamana sopimattomana menettelynä. Jutussa markkinaoikeus velvoitti hakijan korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut täysimääräisesti.

Patenttilisenssi on mahdollista myös rekisteröidä erikseen. Tästä on hyötyä jos myöhemmin tulee riitaa ja rekisteröinti tekee lisenssin julkiseksi. Aikaisemmin rekisteriin merkityn lisenssinhaltija voi voittaa rekisteröimättömän lisenssioikeuden haltijan tai myöhemmin rekisteröidyn oikeudenhaltijan.

Lisenssin julkistaminen rekisteröinnillä siis aikaansaa sen, että rekisteröidyn lisenssinsaajan saannon pysyvyyttä ”kunnioitetaan” herkemmin myöhempien patenttia koskevien disponointien yhteydessä kuin tilanteissa, joissa rekisteröintiä hänen nimiinsä ei ole tehty. Lisenssisopimuksen rekisteröinti on kuitenkin harvinaista juuri sen julkisuuden takia. (Oesch ja Pihlajamaa 2003: 136.)

Luovutusten lisenssin rekisterimerkinnän tärkeyttä puoltaa Korkeimman oikeuden tapaus, jossa katsottiin patentin luovutuksen sitovan luovuttajan ulosmittausvelkoja vain, jos luovutuksesta on tehty merkintä patenttirekisteriin. (finlex: KKO 1993:49.)

3.1.3. Pakkolisenssi

Pakkolisenssillä taataan yhteiskunnalle mahdollisuus keksinnön lisenssin saamiselle. Kysymyksenä on kuitenkin pakkolisenssissä se loukataanko keksijän yksinoikeutta. (Domeij 2003: 32–44.)

Mikäli patentoitua keksintöä ei hyödynnetä Suomessa kolmen vuoden kuluessa patentin myöntämisestä tai neljän vuoden kuluessa hakemisesta, on mahdollista hakea tuomioistuimelta pakkolisenssiä PatL:n 45 §:n mukaan. Erityisen merkittävässä tapauksissa pakkolisenssi voidaan myöntää myös muulloin (PatL 46 - 49 §.).

Patentinhaltijalla, jonka keksinnön hyväksikäyttö on riippuvainen toiselle kuuluvasta patentista, on oikeus saada pakkolupa sanotun patentin suojaaman keksinnön hyväksikäyttöön, mikäli sitä ensiksi mainitun keksinnön merkityksen vuoksi pidetään kohtuullisena tai siihen muutoin on erityisiä syitä.

Pakkoluvan hakijan on kuitenkin pystyttävä osoittamaan, että hän ei ole onnistunut sopimusteitse saamaan lupaa patentin haltijalta. Pakkolupa ei estä patentinhaltijaa itse käyttämästä hyväksi keksintöä tai luovuttamasta sen käyttöä. Se voi siirtyä toiselle ainoastaan sen liikkeen mukana, jossa sitä käytetään tai jossa se oli tarkoitettu käytettäväksi.

Pakkolisenssi syntyi käytännön mahdottomuudesta hankkia erillisiä lupia yksittäisiltä oikeudenhaltijoilta. Se on poikkeus oikeudenhaltijan yksinoikeudesta ja oikeuttaa suojatun oikeuden käyttöön ilman oikeudenhaltijan lupaa. Se on hyvin pitkälle menevä toimenpide, jonka käyttö edellyttää erittäin painavia syitä ja jossa oikeudenhaltija on aina oikeutettu saamaan käytöstä korvauksen. (iprinfo)

Kappaleessa 2.4 on käsitelty esimerkkiä, jossa Porin kaupungin öljyntorjuntalauksessa oleva öljynkeräyslaitteisto, jonka hyväksikäyttöön kaupungilla ei ole ollut patentinhaltijan lupaa, oli hankkinut ja piti sitä öljyntorjuntavalmiudessa

kunnalle kuuluvien, öljyvahinkojen torjuntaan liittyvien lakisääteisten velvoitteiden täyttämiseksi. Porin kaupunki vetosi pakkolisenssiin, mutta kanne hylättiin. Esimerkki osoittaa että pakkolisenssin saamiseksi tarvitaan todella olla painavat syyt.

Pakkoluvan myöntää tuomioistuin, joka määrää myös missä laajuudessa keksintöä saa käyttää hyväksi sekä vahvistaa vastikkeen ja muut pakkoluvan ehdot. Kun oleellisesti muuttuneet olosuhteet niin vaativat, tuomioistuin voi asianomaisen vaatimuksesta kumota pakkoluvan tai vahvistaa sille uudet ehdot.

3.1.4. Kohtuullinen käyttökorvaus

Patenttilain 58.1 §:n mukaan se, joka tahallaan tai tuottamuksella loukkaa patenttia, on velvollinen suorittamaan kohtuullisen korvauksen ja korvauksen muusta vahingosta. Lainkohdassa vahingonkorvaus jaotellaan kohtuulliseen käyttökorvaukseen ja korvaukseen muusta vahingosta.

Kohtuullinen käyttökorvaus tarkoittaa korvausta saamatta jääneestä lisenssimaksusta ja oikeudettomasta hyväksikäytöstä. Kohtuullisen käyttökorvauksen tulee vastata lisenssimaksua, johon osapuolet olisivat vapaaehtoisten lisenssineuvotteluiden pohjalta päätyneet. Patentinhaltijan ei siis tarvitse näyttää kärsineensä minkäänlaista vahinkoa saadakseen kohtuullisen käyttökorvauksen patenttiloukkaajalta. Myös vilpittömässä mielessä tehdystä patenttiloukkauksesta seuraa pääsääntöisesti velvollisuus suorittaa käyttökorvaus, tällöin tosin tuottamuksen ollessa lievää kohtuullisen käyttökorvauksen määrää voidaan sovitella.

Kohtuullisen käyttökorvauksen lähtökohtana on täyden korvauksen periaate, jossa loukkaajan ei tule voida selviytyä loukkauksestaan vähemmällä maksuvelvollisuudella kuin tehdessään lisenssisopimuksen. Patentin loukkaajalla ei ole enää mahdollisuutta päättää maksaako korvausta keksinnön käytöstä vai ei. Hän on tehnyt valinnan aloittaessaan oikeudettoman hyödyntämisen. Korvaus voidaan siis määrätä niin suureksi, ettei loukkaaja olisi sitä sopimusneuvotteluissa voinut mitenkään hyväksyä, tosin tätä rajoittaa täyden korvauksen periaate, eli rikastumiskiellon periaate. Käyttökorvauksen tulisi siis vastata käypää lisenssimaksua ja olla molempien osapuolten kannalta

kohtuullinen, tosin Suomessa vahingonkorvaukset ovat melko pieniä. (Rantala 2004: 285–290.)

Kohtuulliseen käyttökorvaukseen liittyy erityispiirre, jonka mukaan myös vilpittömässä mielessä tehdyistä patenttiloukkauksista seuraa pääsääntöisesti velvollisuus suorittaa kohtuullinen käyttökorvaus.

Työnantaja on esimerkiksi velvollinen maksamaan kohtuullista käyttökorvausta työntekijäkeksijälle, kun tämä saa oikeudet lain 4§:n mukaan tai muulla perusteella (TyösuhdeKeksL 7§). Korvausvelvollisuus on pakottavaa oikeutta. Kohtuullinen korvaus on aina suoritettava, vaikka ennen keksinnön syntymistä olisi toisin sovittu. Maksutavoissa kertakorvaus on tavallinen.

Toisaalta rojaltipohjaisessa korvauksessa otetaan paremmin huomioon patentin tuotto sen mukaan kuin sellaisessa korvaussopimuksessa on lähemmin määriteltä. Kohtuullista korvausta koskevassa lain 7 §:ssä on lueteltu korvauksen määrään vaikuttavina tekijöinä seuraavat: keksinnön arvo, työnantajan saaman oikeuden laajuus, työsopimuksen ehdot ja työsuhteeseen liittyvien muiden seikkojen merkitys keksinnön syntymiselle.

Korvauksen laskemisen kannalta on ongelmana patenttien verrattain pitkä kaupallistamisaika. Markkinoille pääsy vaatii paljon aikaa ja rahaa. On myös huomioitava, että itse keksinnön todellista objektiivista arvoa ei vielä silloin tiedetä kovin hyvin.

Lisäksi osapuolten käsitykset keksinnön kaupallisesta arvosta voivat olla kaukana toisistaan. Laki ja esityöt jättävät avoimeksi sen, millä perusteella korvauksen suuruus tulisi määrittää. Hallituksen esityksessä todetaan ainoastaan, että kohtuullisella käyttökorvauksella tarkoitetaan käytännössä kohtuullisen lisenssimaksun suorittamista keksinnön hyväksikäyttämisestä. (HE 101/1966: 1-42.)

Edellä käsitelty esimerkki osoittaa KKO:2003:127 ratkaisun, jossa korvaus pohjautui patenttia loukkaavan tuotteen liikevaihtoon. Lisenssimaksujen suuruus vaihtelee eri teollisuudenaloilla voimakkaasti. Alhaisia lisenssimaksuja sovelletaan esimerkiksi autoteollisuudessa ja korkeita lisenssimaksuja soveltavana alana on oikeuskirjallisuudessa mainittu lääketieteellisyys. Tästä

syystä on vaikea määrittää yleispätevää lisenssimaksutasoa, joka olisi katsottava kohtuulliseksi patenttiloukkaustilanteissa.

Kohtuullista käyttökorvausta määriteltäessä voidaan yhtenä tekijänä ottaa huomioon patenttisuojan vahvuus eli patentin kierrettävyys. Toinen seikka, joka korvausta määritettäessä tulisi ottaa huomioon, on keksinnön merkitys kustannussäästönäkökulmasta tarkasteltuna. Olisi loogista ajatella, että mitä suuremmat kustannussäästöt lisenssinsaaja patentoidun keksinnön avulla saavuttaa, sitä korkeampaa rojaltia hän olisi valmis maksamaan. (Rantala 2005: 291.)

Asetuksessa on lähdetty siitä, että keksinnön arvo määritetään sen mitattavan taloudellisen hyödyn perusteella, joka tulee keksinnön käyttöön ottamisesta. Sellaisina hyötytekijöitä on keksinnön tuottamat raaka-aine-, työvoima tai energiasäästö.

Hyödyistä on tehtävä myös vähennyksiä, sillä asetuksen mukaan hyöty lasketaan vähentämällä keksinnön käyttöön ottamisesta aiheutuneesta tuotosta keksintöilmoituksen jälkeen aiheutuneet sellaiset investointi-, tutkimus-, kokeilu-, patentoimis- tai muut kustannukset, jotka ovat olleet välttämättömiä keksinnön myyntikuntoon saattamiseksi (TyösKeksA 3 §:n 2 momentti);(Oesch ja Pihlajamaa 2003: 234–240.)

Kohtuullista käyttökorvausta koskevaa oikeutta on todella vähän, joka voi johtua monestakin syystä. Asiaan tosin varmasti vaikuttaa se, että itse patenttiloukkauksen toteennäyttäminen on vaikeaa.

3.2. Omistaminen vai siirtäminen

Keksijän on tarkoin mietittävä kuinka patentista saa parhaan hyödyn irti. Hänellä on mahdollisuutena joko itse omistaa kyseiset patentit tai siirtää ne esimerkiksi yhtiön nimiin tai jonkun toisen luonnollisen henkilön nimiin.

Patentteja voidaan pantata esimerkiksi velan vastikkeena. Oikeus keksintöön voi siirtyä joko kokonaan tai osittain. Kokonaan siirtäminen voi tapahtua joko lahjana, kaupalla tai perintönä. On myös mahdollista siirtää patentit perustettavalle yhtiölle ns. apporttina. (Oesch ja Pihlajamaa 2003: 125–126.)

3.3. Itsenäinen tuotekehittely

Silloin, kun patentti on haltijalleen erittäin arvokas ja hän pystyy hyödyntämään keksintöään täysimääräisesti, hänellä ei ole tarvetta myöntää lisenssejä. Tässä tapauksessa keksijä hyödyntää yksinoikeuttaan itse ja sulkee potentiaaliset kilpailijat pois markkinoilta.

Tuotekehityksellä tarkoitetaan jatkuvasti parempia ja kilpailukykyisempien tuotteiden tai palveluiden kehittämistä. Näin se on keskeinen osa yrityksen toimintaa ja sen merkitys on korostunut entisestään tuotteiden elinkaarten lyhentyessä. Tuotekehitysprosessi vaatii materiaalien resurssien lisäksi tietoa ja informaatiota, jotka kehittyvät valmiiksi innovaatioiksi. (Grönroos 1999: 39.)

Liiketoiminnan lähtökohta on yleensä tuottaa harjoittajalleen voittoa. Yrityksen tuotekehitys on pitkäjänteinen prosessi ja siihen on turha investoida, jos ei voida odottaa tiettyä tuottoa. Tuottoon vaikuttaa oleellisesti myös se, kuinka hyvin yrityksen tuotekehittelyn tulokset voidaan suojata kilpailijoilta.

Tuotteen on oltava markkinaominaisuuksiltaan sekä kilpailukykyinen että tuotanto- ja jakeluketjuun sopiva. Jos suoja on laaja ja kilpailua ei ole, vähenee tarjonta ja tällöin hinnat nousevat ja kate kasvaa. Suppealla suojalla kilpailijat pystyvät vapaasti kopioimaan tuotekehittelyn tulokset ja näin ollen kilpailijat voivat myydä tuotteita huomattavasti halvemmalla.

Teknologia pyrkii tehokkaaseen tuotantoon ja siten se parantaa kilpailukykyä. Logistiikka ja tuotekehitys vaativat yhteistyöverkostoja, jotta tuotanto saadaan kannattavaksi ja tehokkaaksi. Kansainvälisen tutkimuksen mukaan tutkimus- ja kehittämistyöhön varatuista pääomista menee hukkaan jopa 30 prosenttia. (prh.)

Jos tuotekehittely ja tuote on hyvin suojattu, voi siitä syntyä monopoliasema. Monopoli johtaa aina tehottomuuteen kansantaloudessa ja korvaavat tuotteet rajoittavat merkittävästi monopoliasemaa.

Tällöin liian laaja myönnetty suoja patentille rajoittaa kilpailua tarpeettomasti haitaten korvaavien tuotteiden vähentyessä. Patentti suojan päättyessä se on vapaasti kilpailijoiden käytettävissä, heillä on siitä tarkat tiedot ja se on helposti kopioitavissa.

3.4. Myyminen

Keksijällä saattaa olla tilanteita, jolloin hänen on välttämätöntä myydä patentti sellaisenaan. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi keksinnön kehittämisen suuret kustannukset, joiden kattamiseen ainoastaan suuryrityksillä on varaa.

Keksinnön markkinakuntoon itse saattamisessa on aina riskinsä ja keksijästä tulee ehkä tahtomattaankin yrittäjä. Jos haluaa välttää riskiä, myyminen on varteenotettava vaihtoehto. Tosin myymisessä kerta korvausta vastaan on riski menettää suuria summia rahaa.

Yrityksille, jotka harkitsevat patenttien ostamista, on erityisen tärkeää, että teknologia on suojattu riittävän laaja-alaisesti. Mikäli näin ei ole tehty, on keksintö yrityksen kilpailijoidenkin ulottuvilla ja yritys on tuskin halukas sijoittamaan vielä lisää teknologian jatko- ja tuotekehitykseen.

Keksijä voi myydä patenttinsa ja luovuttaa näin kaikki oikeutensa ostajalle. Kyse on tällöin patenttikaupasta ja siitä laaditaan virallinen kauppakirja. Kun omistusoikeus on kauppakirjalla siirretty ostajalle, myyjän oikeudet katoavat.

3.5. Patentin panttaus

Patentin voi myös pantata. Patentin panttaamista koskevat säännökset on säädetty Patenttilain 44§:ssä. Panttaus tulisi aina merkitä rekisteriin, sillä panttauksen voimassaolo voi olla pantinhaltijan näkökulmasta muuten kyseenalainen, jos esimerkiksi patentinhaltija menee konkurssiin. Suomessa KKO on ratkaissut asian niin, että rekisteriin merkitsemättömät panttaukset eivät olleet voimassa patentinhaltijayhtiön konkurssipesään nähden, mutta rekisteriin merkitty panttaus oli.(finlex: KKO 1988:31.)

Pantinhaltijan ja patentinhaltijan oikeussuhteet määräytyvät varsinaisen panttaussopimuksen perusteella. Esimerkiksi pantinhaltija voi sitoutua puolustamaan patenttia ja patentinhaltija sitoutua vaatimaan korvauksia patenttiloukkaustilanteissa tai sitoutua yleisesti ryhtymään toimenpiteisiin loukkauksen jatkamisen tai toistamisen estämiseksi. (Oesch ja Pihlajamaa 2003: 136–137.)

Ohessa esimerkkinä on KKO ratkaisu

Korkeimman oikeuden ratkaisussa patentin panttauksesta päädyttiin äänestämään ja ratkaisu osoittaa miten tärkeää on merkitä panttaus rekisteriin. Osakeyhtiön arvokas ja sen liiketoiminnalle keskeinen patentti oli annettu pantiksi.

Panttausta pidettiin yhtiön toiminnan laajuuden ja laadun huomioon ottaen laajakantoisena toimena, johon ei saanut ryhtyä ilman yhtiön hallituksen päätöstä. Tällaista päätöstä ei ollut tehty, mutta panttausta tarkoittavan asiakirjan oli allekirjoittanut kaksi hallituksen kolmesta jäsenestä.

Panttaus sitoi yhtiötä. Kahdesta panttauksesta toinen ei ollut merkittynä patenttirekisteriin. Tämä panttaus ei ollut voimassa yhtiön konkurssipesää vastaan.(finlex: KKO 1988:31.)

Toisena esimerkkinä on KKO ratkaisu, joka koski patentin ulosmittausta ja joka osoittaa rekisterimerkinnän hyödyllisyyttä.

A oli luovuttanut B:lle omistusoikeuden suomalaisiin patenttirekisteriin merkittyyn patenttiin ja patenttihakemusdiaariin merkittyyn patenttihakemukseen sekä ulkomaisiin patentteihin ja patenttihakemuksiin. A:n velasta voitiin ulosmitata patenttirekisteriin merkitty patentti, kun omistusoikeuden luovutuksesta ei ollut tehty merkintää patenttirekisteriin, mutta ei suomalaista patenttihakemusta eikä ulkomaisia patenteja ja patenttihakemuksia.

Ulosottomiehellä, joka oli ulosmitannut kaikki patentit ja patenttihakemukset, ei ollut oikeutta valittaa hovioikeuden päätöksestä, jolla ulosmittaus oli kumottu. (finlex: KKO 1993:49.)

Patenttilain 44 §:n mukaan patenttirekisteriin on pyynnöstä tehtävä merkintä patentin luovutuksesta. Merkinnän johdosta myöhempi oikeus voi syrjäyttää aikaisemman. Patentin ulosmittaamisesta on ulosottolain 4 luvun 28 §:n 3 momentin mukaan ilmoitettava patenttirekisteriin. Ulosmittauksen vaikutuksesta patenttirekisteriin merkittyihin ja siihen merkitsemättömiin oikeuksiin ei ole säädetty.

4. PATENTIN HYÖDYNTÄMISEN ESTEET JA RAJOITTAVAT TEKIJÄT

Keksijän saatua patenttisuojan keksintöönsä, se ei vielä tarkoita, että ongelmat ovat ohi. Patentin hyödyntämisellä saattaa olla useita esteitä ja keksijä törmääkin usein ongelmiin. Yhdeksi suureksi ongelmaksi saattaa muodostua kustannukset, jotka joskus voivat jopa nousta niin korkeiksi ettei patentointi kannata.

Oikeudenkäynnit ovat usein pitkiä ja vievät paljon aikaa ja rahaa, mikä rajoittaa pienten yritysten ja keksijöiden mahdollisuuksia puolustautua isoja patentin loukkaajia vastaan.

Vahingonkorvaukset ovat pieniä varsinkin Suomessa, mikä ei useinkaan vastaa patenttien arvoa. Työsuhteessa keksityt keksinnöt tuovat omat ongelmat patentin hyödyntämiseen ja keksijä saa usein minimi korvauksen tehdystä työstä.

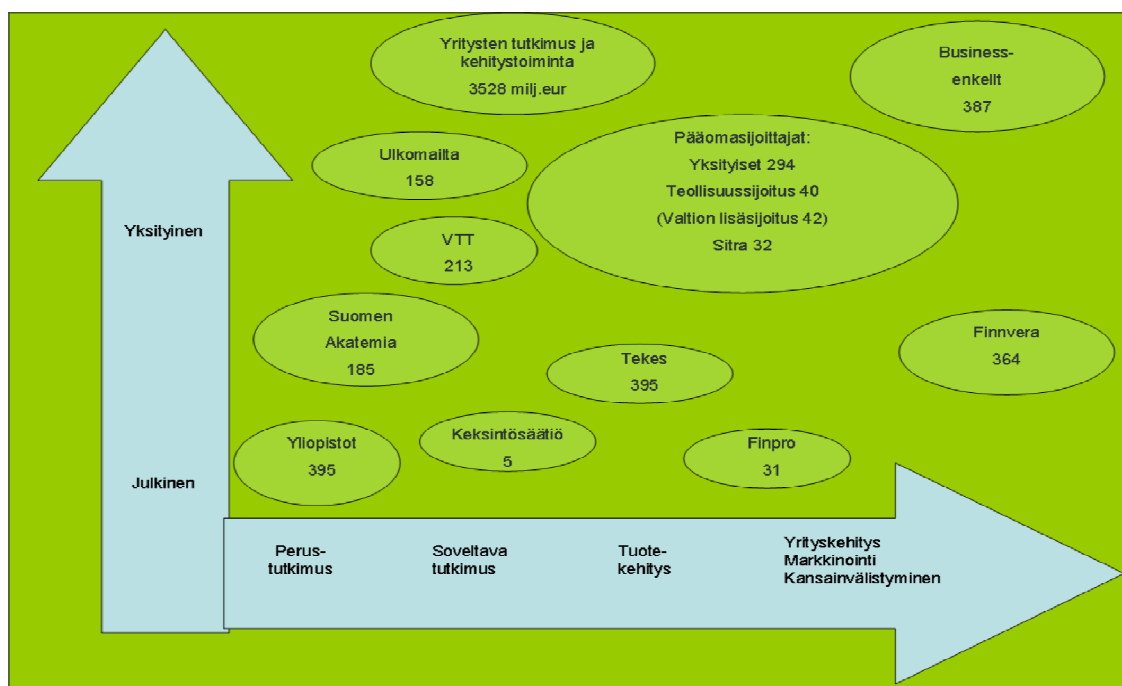
Myös muut rajoittavat tekijät, kuten voimassaoloaika voivat estää keksijää hyödyntämästä patenttiaan, kun itse keksinnön tuotekehittely vie aikaa niin riittävän kauan aikaa.

4.1. Korkeat kustannukset

Nykyisin suurin osa tutkimus- ja tuotekehitystoiminnasta on ainakin osaksi jonkin muun tahon, kuin varsinaisen tutkimuksen tekijän rahoittamaa. Antamalla keksijälle yksinoikeuden päättää tulosten hyödyntämisestä, innovaatiotoiminnan odotettavissa olevat tulot kasvavat. Täten luodaan immateriaalioikeusjärjestelmän avulla kannustimia innovaatioiden kehittämiseen ja julkistamiseen.

Julkistamisen jälkeen keksintö on helposti jäljiteltävissä ja ilman määrääkaikaista yksinoikeussuojaa keksijän taloudellinen hyöty jäisi liian pieneksi kannustamaan uusien innovaatioiden kehittämiseen ja julkistamiseen. Seurauksena on innovaatioiden salassapito ja näin uusi tieto leviäisi taloudessa hitaasti.

Suomessa käytetään vuosittain satoja miljoonia euroja julkista rahaa tutkimukseen ja tuotekehitykseen. Etlan tutkimuksen mukaan julkinen rahoitus ei ole syrjäyttänyt yksityistä rahoitusta. Ongelmaksi on vain muodostunut se, ettei Suomessa osata kaupallistaa keksintöjä. Oheinen kuva 1 kuvaa eri rahoituskanavia patenttia haettaessa.

Kuva 1. Eri rahoituskanavia patenttia haettaessa. (Helsingin Sanomat 14.1.2006, Tekes.)

Valtion tutkimus- ja tuotekehitysrahoitusta lisättiin Suomessa reilusti 1990-luvun lopulla. Koska kehitystyö keksinnöistä kaupallisiksi menestyksiksi on usein hidasta ja vuosiakin kestävä, niin tulosten arvioiminen on vielä vaikeaa. (Alkio Jyrki, Helsingin Sanomat 14.1.2006.)

4.1. Optimaalinen riskien ja hyötyjen jakaminen

Innovaatiotoiminta on aina riskihanke. Optimaalinen kustannusten jakosopimus rahoittajan ja tutkimusyksikön välillä maksimoi innovaatioiden määrän ja arvon vähennettynä tutkimukseen uhratuilla kustannuksilla. Tutkimuksen rahoittajalla on yleensä paremmat resurssit riskien kantamisen suhteen.

Jos keksintö keksitään työsuhteessa, hyödyt jaetaan työnantajan ja työntekijän kesken. Työntekijän saaman osuuden määrittelyssä on huomioitava keksinnön arvo, työnantajan saaman oikeuden laajuus ja työsopimuksessa mahdollisesti sovitut lisäehdot.

Keksinnön arvon määrittelyssä käytetään kolmea vaihtoehtoista tapaa tilanteesta riippuen. Nämä tavat ovat keksinnön hyötyarvo, lisenssianalogia tai arviointi.

Hyötyarvolla tarkoitetaan keksinnön johdosta muodostuvia säästöjä tuotantopanoksien käytössä. Lisenssianalogian yhteydessä on määriteltävä keksinnön valmiusaste, koska lisenssimaksu määritellään valmiin tuotteen perusteella ja se sisältää myös korvauksen tuotteen kehittämiskustannuksista.

Jos kumpaakaan edellisistä ei voida käyttää arvon määrittelyssä, on sen arvo pyrittävä muulla tavalla arvioimaan. Korvausperiaate on kuitenkin yleensä kertakorvaus, jonka päälle voidaan saada rojalteja riippuen keksinnön taloudellisen merkityksen suuruudesta. (Pajarinen 1997: 28–31.)

4.2. Patentin voimassaoloaika

Patenttisuojaa on alueellista suojaa ja se on voimassa vain maissa, jotka hakemuksissa nimetään. Ajallisesti patenttisuojaa on voimassa enintään kaksikymmentä vuotta, jos kaikki pakolliset maksut suoritetaan.

Vuosimaksujen suuruus on progressiivista siten, että kolmelle ensimmäiselle vuodelle on yhteinen vuosimaksu ja tämän jälkeen vuosimaksu kallistuu joka vuosi. Tilastollisesti patentit pidetään voimassa keskimäärin kolmetoista vuotta.

Suoja-aika alkaa hakemispäivästä tai etuoikeuspäivästä, jos patentti on haettu muualla kuin Suomessa. Hakemispäiväksi katsotaan päivä, kun hakemusasiakirjat on täydellisinä jätetty patenttiviranomaisille.

Joissain tapauksissa vireillä oleva patenttihakemus voidaan jakaa. Tällainen jaettu hakemus saa hakemispäiväkseen sen hakemuksen hakemispäivän, josta myöhempi hakemus on erotettu, eikä siis sitä päivää, jolloin hakemusasiakirjat on jätetty patenttiviranomaiselle. (Oesch ja Pihlajamaa 2003: 91.)

Yksinoikeus sammuu sen jälkeen, kun tuote on laskettu markkinoille patentinhaltijan toimesta. Patentinhaltija ei siis voi enää kieltää kyseisen tuotteen käyttöä tai jälleenmyyntiä, vaan hänen oikeutensa sammuu tuotteen osalta. Sattuminen edellyttää kuitenkin tuotteen liikkeellelaskua Suomessa. Jos tuote on myyty ulkomaille, hän voi yksinoikeutensa perusteella kieltää tuotteen tuomista takaisin Suomeen, sillä se olisi rinnakkaistuonnin kieltoperiaate. Tästä on hyötyä patentinhaltijalle, sillä hän voi jakaa tuotteensa markkinat.

Kilpailuolosuhteet ja yleinen hintataso vaihtelevat usein eri maissa. Patenttioikeudet eivät sammu, jos tuote on saatu markkinoille ilman patentinhaltijan lupaa, esimerkiksi pakkolisenssillä.

EY:n jäsenvaltioiden alueella patentinhaltijalla on mahdollisuus hakea pidempää suoja-aikaa, jos keksinnön kohteena on lääke- tai kasvinsuojeluaine. Viiden vuoden kestoisen lisäsuoja-aika saadaan hakemuksesta ns. lisäsuojatodistuksella. Tämä lisäsuoja-aika otettiin käyttöön, koska lääke- ja kasvinsuojeluaineiden hakemusten käsittely kestää usein huomattavan kauan.

4.3. Plagiointi

Patentin ovat taloudellisia oikeuksia, jotka perustuvat tekniseen innovaatioon. Tämä innovaatiotoiminta olisi saatava turvattua kilpailutilanteissa. Kansalliset tuomioistuimet ovat yksi elin, jolla on suuri vastuu tämän suojan antajana nopeasti, luotettavasti ja asiantuntevasti. (Heinonen 2001: 186) Nykyisin tekniikan kehittymisen myötä plagiointi on entistä helpompaa ja usein myös laatu pysyy samana.

4.4. Patentti loukkaukset

Patenttiloukkauksesta sanktioina voivat olla kieltä, korvaukset, rangaistukset ja valmistettujen tavaroiden tuhoaminen tai takavarikointi. Patenttiloukkaus voi olla tuottamuksellinen, jolloin korvausjärjestelmä on kaksiosainen.

Aina suoritetaan käyttökorvaus, joka vastaa keksinnön käytöstä maksettavaa kohtuullista lisenssimaksua. Käyttömaksu suoritetaan vaikka loukkauksesta ei seuraisi mitään vahinkoa patentinhaltialle. Sitä pidetään siis minimikorvauksena.

Jos patentinhaltia pystyy näyttämään toteen, että on kärsinyt suurempaa vahinkoa loukkauksesta kuin mitä lisenssimaksut oikeuttavat, on hänellä oikeus täyteen korvaukseen. Tämä täysikorvaus voi pitää sisällään saamatta jääneen voiton, kyllästymisestä aiheutunut tappion kattamisen, tuotantovälineiden käyttämättä jäämisen tai vaikka muut suunnittelu- ja myyntikustannukset. Jos patenttia on loukattu vailla tuottamusta, ovat korvaukset vähäisempiä ja korvausta maksetaan vaan siinä määrin, kuin kohtuulliseksi katsotaan.

Loukkauksissa yksinoikeuden haltija voi kirjallisesti tai suullisesti ottaa yhteyttä loukkaajaan ja pyytää tätä lopettamaan loukkaukset. Toinen tapa on oikeudenkäymiskaaren 7 luvun tarkoittaman turvaamistoimenpiteen hakeminen. Kolmas tapa on oikeudenkäynnin vireille pano tuomioistuimessa.

Paras vaihtoehto on aina se, joka on kaikkein nopein, josta selviää pienimmillä kustannuksilla.

Seuraava esimerkki on markkinatuomioistuimen tapaus (2001:15), jossa käsiteltiin hyvä tavan vastaisuutta ja patenttiloukkausta. Vastaaja oli hakijan asiakkaille lähettämissään kirjeissä maininnut, että hakijan oli oikeuden päätöksellä todettu loukanneen erästä öljyntorjuntalaitteistoon liittyvää vastaajan patenttia.

Maininta oli sinänsä ollut paikkansapitävä. Samoin maininta, että vastaaja oli oikeuksiaan suojellakseen käynnistänyt Suomessa oikeudenkäyntejä, oli sinänsä paikkansapitävä. Vastaajan kirjeissä ei ollut kerrottu, että sanottu oikeuden päätös oli annettu jo 1990-luvun alkupuolella. Vastaajan kirjeissä olleet, patentinloukkausta koskevat ilmaisut olivat olleet yksilöimättömiä.

Vastaaja oli hakijan asiakkaille ja alihankkijoille kohdistamallaan viestillä tuomioistuimen vanhan päätöksen perusteella ja selkeästi ilmoittamalla tai antamalla ymmärtää, että hakijan tarjoamat laitteet loukkaisivat vastaajan patenteja ja että vastaaja olisi käynnistänyt tai käynnistämässä oikeudenkäyntejä tämän johdosta, pyrkinyt vaikuttamaan hakijan markkinoimien öljyntorjuntalaitteiden kysyntään.

Patentinloukkausta koskevat ilmaisut olivat olleet omiaan antamaan sellaisen kuvan, että myös hakijan nyttemmin markkinoimat sanotut laitteet loukkaisivat vastaajan patenteja. Kun vastaajalla ei ollut ilmaisun esittämisajankohtana näyttöä patentinloukkausta koskeville väitteilleen, väitteet olivat saattaneet antaa virheellisen kuvan hakijan markkinoimista laitteista. Väitteet olivat olleet epäasianmukaisia ja olleet omiaan vaikuttamaan hakijan markkinoimien laitteiden kysyntään.

Vastaaja oli esittämällä markkinoinnissaan hakijan tuotteiden ostamista harkitseville tahoille yksilöimättömiä väitteitä siitä, että hakijan on todettu aikaisemmalla oikeuden päätöksellä loukanneen vastaajan patenteja ja hakijan potentiaalisille asiakkaille ja alihankkijoille toteennäyttämättömästi väittämällä hakijan myöhemminkin tarjoamien laitteiden loukkaavan Suomessa tai ulkomailla voimassa olevia vastaajan patenteja, sekä väittämällä, että vastaaja olisi ulkomailla käynnistänyt tai käynnistämässä oikeudenkäyntejä

suojellakseen patenttioikeuksiaan, menetellyt elinkeinotoiminnassaan hyvän liiketavan vastaisesti. (finlex)

Markkinatuomioistuin katsoi vastaajan menetelleen SopMenL:n 1§:n vastaisesti. Juttua käsiteltiin vielä käräjäoikeudessa hakijan toimesta vahingonkorvauskanteena, jossa vaadittiin vastaajalta vahingonkorvausta sekä korvausta goodwillin menetyksestä ja haitasta.

4.4.1. Oikeuskäytäntöä

Patenttioikeuksia koskevat hakemukset tutkii ja ratkaisee Patentti- ja rekisterihallitus (PRH). Ensimmäisenä ”muutoksenhakumahdollisuutena” on väite, joka tehdään PRH:lle. Se myös tutkii ja ratkaisee sen. Väitteestä tehdystä päätöksestä voi valittaa PRH:n valituslautakuntaan ja edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Patenttioikeuksia koskevat riita- ja rikosasiat on pääosin keskitetty Helsingin käräjäoikeuteen, joka käsittelee myös oikeuden mitätöintiä koskevat kanteet. Sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain mukaisissa asioissa kieltovaatimuksen tutkii ja ratkaisee markkinaoikeus.

Sen sijaan vahingonkorvausvaatimukset käsitellään oikeudenkäymiskaaren (OK) mukaisessa tuomioistuimessa ja rikosasiat oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL) mukaisessa tuomioistuimessa. (www.iprinfo.com) Suomessa on periaatteena ollut se, että jos kantaja ei esitä riittävää näyttöä vahinkonsa suuruudesta, tuomioistuimen tulisi päätyä ennemmin liian pieneen kuin liian suureen korvaukseen. Kantajalla on siis viimesijainen riski korvauksien todistelun epäonnistumisesta.

Helsingin käräjäoikeus on toiminut yksinomaisena alioikeutena patenttiriidoissa. Patenttiriitoja tulee vuosittain vireille noin kaksikymmentä, ja vireillä kokonaisuudessaan vanhat huomioon ottaen vuosittain on noin 40 juttua.

Patenttijuttujen kiertonopeus on noin kolme vuotta, joka on noin kolme kertaa pidempi kuin tavallisen siviiliprosessin. Prosessi on pitkä, sillä haasteasiakirjat ovat laajoja ja vastaukselle on varattava riittävästi aikaa.

Loukkausjutuissa on tavallista, että vastapuoli väittää, että kyseinen patentti oli mitätön ja haastaa vastapuolen mitätöintioikeudenkäyntiin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että mitätöintioikeudenkäynti käydään ennen loukkausasiaa ja mahdollinen loukkaaja saa lisää loukkausaikaa.

Tuomarin on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 26 §:n mukaisesti kehotettava asianosaisia sopimaan, mikäli sovinto on sallittu. Yleensä sovintoa ei tule tuomioistuimen myötävaikutuksesta, mutta sovinto voi syntyä jostakin ulkoisesta tekijästä. Esimerkiksi riidan toisena osapuolena oleva yritys pitää saada myyntikuntoon, eikä suuria epäselviä eriä voi jäädä taseeseen odottamaan tuomioistuimen lopullista ratkaisua.

Mitätöintioikeudenkäynti on puolestaan suhteellisen indispositiivinen ja mitätöinti vaatii viranomaistutkimusta. Siis sovintoon mitätöintioikeudenkäynnissä tulee suhtautua varauksella.

Patenttioikeudenkäynneissä on tyypillistä, että tarkastelun kohteet pyritään jakamaan osiin ja yhdistelemään uudelleen, jotta selkiytyisi kahden keksinnön samankaltaisuuksia ja eroja loukkausjutuissa tai etsittäessä mitätöintikysymyksessä sitä uutta oivallusta ja ratkaisua, joka on saatu aikaan yhdistelemällä vanhaa tietoa. EU-oikeus luo tavoitteet ratkaisutoiminnalle, koska implementoituja lakeja pitää tulkita teleologisesti, direktiivien tarkoitusperien mukaisesti. (Heinonen 2003: 165–169.)

4.4.2. Välillinen ja välitön patenttiloukkaus

Loukkaukset patenttioikeudessa jaetaan usein välittömiin ja välillisiin patenttiloukkauksiin. Näitä koskevat säännökset löytyvät PatL 3§:stä. Välitön eli suora patenttiloukkaus on kyseessä silloin, kun hyväksikäyttö tapahtuu käyttämällä suojattua keksintöä ammattimaisesti hyväksi tunkeutumalla suoraan patentin suojapiiriin ilman lupaa.

Välillinen patenttiloukkaus tarkoittaa loukkausta, jossa joku toimittaa patenttiloukkaukselle välttämättömiä osia. Yksittäiset patenttielementit eivät saa patenttisuojaa, mutta välillinen patenttiloukkaus voi olla mahdollinen. Patenttielementtien myyjä syyllistyy välilliseen patenttiloukkaukseen ainoastaan, jos hän on tietoinen tavaran käyttötarkoituksesta.

Korkeimman oikeuden ratkaisu kuvaa hyvin vastuusuhteita patenttiasioden ja muiden immateriaalioikeuksien osalta tavaroiden kaupankäynnissä. Maatalouskoneista tehdyn kaupan jälkeen kolmas henkilö oli ilmoittanut ostajalle, että koneet loukkasivat sen patenttia. Ostajalla oli oikeus purkaa kauppa, kun kolmas henkilö oli esittänyt todennäköisiä perusteita väitteensä tueksi. Ostaja oli myös reklamoinut kohtuullisessa ajassa sen jälkeen, kun myyjä puolestaan oli laiminlyönyt kohtuullisessa ajassa täyttää lupauksensa saattaa patenttiasia kuntoon. (finlex: KKO 1990:147; Oesch, Pihlajamaa 2003: 158.)

VÄLITÖN PATENTTILOUKKAUS:

- Patentoidun tuotteen valmistaminen
- tarjoaminen
- vaihdantaan saattaminen
- tuotteen käyttäminen
- maahantuonti
- hallussapito
- menetelmän käyttö
- menetelmän tarjoaminen¹

Välillisen ja välittömän patenttiloukkauksen erottaminen on hankalaa varsinkin patenttioikeuteen tulleiden uudempien ilmiöiden kohdalla esimerkiksi tietokoneella toteutetut keksinnöt.

VÄLILLINEN PATENTTILOUKKAUS:

- Välineen tarjoaminen tai toimittaminen keksinnön hyväksikäyttämiseksi tässä maassa ilman lupaa
- edellyttää, että väline liittyy johonkin olennaiseen osaan keksinnössä
- jos väline on yleisesti kaupan oleva tavara, välillinen patenttiloukkaus edellyttää tekijän pyrkimystä vaikuttaa vastaanottajaan välittömän loukkauksen aikaansaamiseksi.²

¹ Oesch, Pihlajamaa (2003) s.159

² Oesch, Pihlajamaa (2003) s.159

4.5. Selonottovelvollisuus

Patenttiloukkauksissa katsotaan aina se mitä asianomaisen olisi pitänyt tietää eli selonottovelvollisuus on ratkaisevassa asemassa. PatL 58 §:n 3 momentissa säädetään, että oikeudet korvauksiin vanhenevat viidessä vuodessa.

Patenttiloukkausjärjestelmä on kumulatiivinen, jolloin osa sanktioista on käytettävissä jo patentinhakuvaiheessa ja toiset taas kohdistuvat vasta patentin myöntämisen jälkeiseen aikaan. Kun keksintö tehdään, käytetään hyväksi sopimussanktioita ja liikesalaisuuksien suojaa. Patentin tullessa julkiseksi voidaan takavarikoida tuotteet, kieltää käyttö ja vaatia kohtuullista korvausta. Patentin myöntämisen jälkeen edelliseen listaan voidaan vielä lisätä rangaistusvaatimus.

Patenttiloukkausasioissa virallisena tuomioistuimena toimii Helsingin kärjäoikeus. Maksimirangaistus teollisoikeusrikoksesta on kaksi vuotta vankeutta. Teollisoikeusrikos on yleensä asianomistajarikos, mutta yleisenedun vaatiessa myös syyttäjä saa nostaa syytteen. Patenttirikkomuksesta voidaan puolestaan tuomita ainoastaan sakkorangaistukseen. (Haarmann 2002: 141–144.)

4.6. Vahingonkorvaus

Vahingonkorvaukset ovat tehokas osa toimivaa oikeussuojajärjestelmää. Patenttiasioissa on syytä erotella millaisia oikeussuojaa vaativia tilanteita voi syntyä. Nämä tilanteet voidaan karkeasti jakaa kolmeen osaan.

Patentinhaltijan oikeuksia loukataan siten, että joku käyttää ammattimaisesti hyväksi keksintöä maassa, jossa patentti on myönnetty. Patentin myöntäminen saattaa myös joissakin tapauksissa loukata jonkun muun oikeutta, tämä on mahdollista jos patentti on myönnetty, vaikka keksintö ei ole patentoimiskelpoinen. Ja kolmantena patentti on saatettu myöntää henkilölle,

jolla ei ole materiaalista oikeutta keksintöön. (Erma, Lehtinen ja Tolonen 1994: 122.)

Tyypillisiä vahinkoja, joita patentinhaltijalle koituu patenttiloukkauksista, ovat lisenssimaksujen saamatta jääminen, saamatta jäänyt voitto, myynnin väheneminen, saamatta jääneet tilaukset, markkinoiden kyllästymisestä aiheutunut tappio. Vahingonkorvauksen kohtuullisen hyvityksen määrittäminen on aina hankalaa ja ongelmia aiheuttaa se, jos hyvityksestä tulee tuomioistuimissa niin halpa, että se kannustaa patenttiloukkauksiin.

Vahingonkorvausjärjestelmä koostuu kohtuullisesta hyvityksestä ja vahingonkorvauksesta. Jos vahingonkorvaus määräytyy sen mukaan mitä loukkaaja sai myytyään patenttia loukkaavan tuotteen, ei ole alihinnoittelun takia käypä hinta.

4.7. Loukkauksen arviointi

Laki ja sen esityöt jättävät lähes täysin avoimeksi sen, millä perusteilla korvauksen suuruus tulisi määrittää. Patenttiloukkauksen toteennäyttäminen on usein vaikeaa ja patenttiloukkausprosessien onkin todettu päättyvän usein kahteen hylkäämiseen.

Patenttiloukkausta koskevan kanteen hylkääminen johtaa siihen, ettei vahingonkorvausta koskevaa kysymystä tarvitse pohtia lainkaan ja oikeuskäytäntö on tältä osin syntymättä. Toinen syy oikeuskäytännön vähäisyyteen on se, että vastaaja laittaa vireille mitättömyyskanteen. Kun mitättömyyskanne on ratkaistu, sopivat osapuolet riitansa tuomioistuimen ulkopuolella.

4.8. Lakkautus

Kanteen patentin lakkauttamiseksi voi tehdä kuka tahansa, jos patentista on haittaa, mutta jos kanteessa on kyse siitä että patentti on myönnetty 1§:n mukaan toiselle kuin patenttiin oikeutetulle voi kanna ajaa ainoastaan se, joka väittää olevansa oikeutettu patenttiin. Kanne on kuitenkin laitettava vireille vuoden kuluessa siitä kun patentti on tullut voimaan. Muissa tapauksissa kanteen nostamiselle ei ole asetettu määräaika.

Patentinhaltija voi milloin vain luopua oikeudestaan patenttiin ilmoituksella patenttiviranomaiselle, jolloin viranomaiset lakkauttavat patentin. (Haarmann 2002: 145–146.) Jos patentti on ulosmitattu tai riita patentin siirtämisestä on vireillä, patenttia ei saa lakkauttaa niin kauan kuin ulosmittaus on voimassa tai riitaa ei ole lopullisesti ratkaistu. Sama on voimassa, mikäli panttioikeus on merkitty patenttirekisteriin.

Kun patentti on rauennut, lakannut tai kun sitä on rajoitettu, taikka se lainvoimaisella tuomiolla on julistettu mitättömäksi tai siirretty, patenttiviranomaisen on kuulutettava siitä.

5. PATENTTIOIKEUDENKÄYNTIEN ONGELMAT

Oikeudenkäynnit ovat patenttiasioissa usein kalliita ja pitkäkestoisia. Patenttikiista voidaan ratkaista, joko rikosprosessissa tai yleisemmin siviiliprosessissa. Ongelmana voi myös nähdä patenttiprosessin tehottomuuden. Patenttiprosessien ongelmat, laajuus ja laatu vaihtelevat maittain.

Oikeussuojajärjestelmä voidaan patenttiasioissa jakaa kahteen pääryhmään: hallinnolliseen ja varsinaiseen oikeussuojajärjestelmään. Hallinnollinen järjestelmä tarkoittaa hakuvaihetta ja varsinainen oikeussuojajärjestelmä puolestaan koskee jo myönnettyä patenttia.

Oikeussuojaa ei voida milloinkaan tarkastella ilman, että kiinnitetään huomiota todellisuuteen, jossa patentoituja tuotteita ja menetelmiä käytetään. NykYTEKNIikka antaa aiempaa tehokkaammat mahdollisuudet patenttien ammattimaiselle loukkaamiselle. Patenttituotteisiin liittyvä piratismi on haitta myös siltä kannalta, että se vahingoittaa esimerkiksi tuoteturvallisuutta ja on aina poissa laillisesta tuotannosta.

Patenttiriidat ovat usein kansainvälisiä ja näihin ongelmiin ei ole suoraa vastausta löydettävissä patenttilainsäädännöstä. Vaikka materiaallinen patenttilainsäädäntö on kansainvälisten yleissopimusten johdosta pitkälle harmonisoitunutta, samaa ei voida sanoa kansallisista prosessijärjestelmistä, joissa patenttisuojaa tarvittaessa pakolla toteutetaan. Eroavuudet sanktioissa vaikuttavat yleensä niin, että immateriaalioikeuksia hyödyntävä laitton tuotanto ja jakelu sijoittuvat niihin maihin, joissa väärentämistä torjutaan tehottomimmin ja lievimminkin keinoin.

Kustannukset nousevat korkeiksi käytetyn ajan ja osapuolten käyttämien omien erityisasiantuntijoiden sekä usein hankalan todistelun takia. Oikeudenkäyntikuluvastuusta on omia sääntöjä, mutta Suomen lain mukaan yleensä häviöjä maksaa voittajan kulut kokonaan tai osittain. Tämä voi muuttua myös maittain kuten esimerkiksi Yhdysvalloissa. Tärkeää asiamiehelle on aina

esittää vaatimus päämiehensä oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta, sillä tämä saattaa usein painostaa osapuolia sovintoon.

Keksijällä on myös mahdollista saada erityisiä IPR -vakuutuksia riitatilanteiden varalle. Ne voivat kattaa oikeudenkäyntikulut niin puolustuksessa kuin hyökkäystilanteessakin. Näitä vakuutuksia suositellaan erityisesti kehitysvaiheessa oleville pienyhtiöille, joiden toiminta perustuu muutaman patentin suojaamaan keksintöön ja jotka pyrkivät kansainvälisille markkinoille.

Keksijän tulee olla tarkkana siitä, että kansainväliset riidat varmasti kuuluvat vakuutusturvan piiriin. Tavallista on, että oikeudenkäyntikuluiltaan kalliit maat kuten Japani ja Yhdysvallat ovat pois suojan piiristä. (Oesch ja Pihlajamaa 2003: 194–196.)

5.1. Asiantuntijat tuomioistuimissa

Loukkauksen arvioinnissa tarvitaan asiantuntijantyötä. Prosessi vaatii oikeudellisia erikoistietoja ja teknisen taustan ymmärtämistä. Tämä on otettu huomioon tuomioistuinten teknisiä asiantuntijoita koskevissa määräyksissä.

Käräjäoikeudessa on patenttiriitoja käsiteltäessä tuomioistuimen apuna kaksi tuomioistuimen kutsumaa teknistä asiantuntijaa. Apua tarvitaan erityisesti patentinloukkausta ja mitättömyyttä koskevissa riidoissa. Puolueettomien asiantuntijoiden löytämien voi olla todella hankalaa, etenkin maassa, jossa asiantuntijoiden lukumäärä on rajoitettu. Asiantuntijana toimiminen on velvollisuus, sillä siitä tehtävästä ei saa kieltäytyä ilman laillista syytä. Asiantuntijat nimitetään vuodeksi kerrallaan.

Todisteita turvataan patenttiprosessissa turvaamistoimilla. Tämä on tärkeä väliaikainen suojamuoto, joka helpottaa suojan toteuttamista helposti häviävien todisteiden tallessa pysymisessä.

Laissa on annettu säännöksiä, joiden mukaan tuomioistuin voi määrätä takavarikkoon sellaisen omaisuuden, jolla voi olla merkitystä esimerkiksi

patenttiloukkauksissa. Tämä edellyttää sitä, että on vaarana todisteiden hävittämisen riski.

5.2. Vaihtoehtoiset riidan ratkaisumenetelmät

Vaihtoehtoja oikeudenkäynnille löytyy useita, joita ovat muun muassa osapuolten neuvottelut ja sovintomenettelyt. Hyvänä vaihtoehtona toimii myös välimiesmenettely, joka on julkisuuden kannalta rajoitettua ja siten tiedot säilyvät luottamuksellisina.

Välimiesmenettelyssä voidaan ratkaista yksityisoikeudellisia riita-asioita, joista voidaan osapuolten kesken tehdä sovinto. Välimiesmenettelyn etuina pidetään luottamuksellisuutta, nopeutta ja asiantuntevuutta. Välimiesmenettelyt tosin ovat kustannuksiltaan todella korkeita.

5.3. Patentin arvostus

Helsingin Sanomien tutkimuksen mukaan joka kolmas suuri pörssiyhtiö suhtautuu välinpitämättömästi keksimiseen ja patentoimiseen, ja 29 prosentilla yhtiöistä puuttui ohjesääntö siitä miten työsuhdekeksinnöt kirjataan, patentoidaan ja palkitaan. Kun ei ole pystytty luomaan yhteistä käytäntöä palkitsemisessa, on korvaustaso usein olematon. Tämä antaa sen kuvan, että keksimisen arvostus on heikossa. (Helsingin Sanomat 11.6.2006.)

Patenttisuojan arvon määrittäminen on todella vaikeaa ja siihen on kehitelty eri teorioita. Patentin vaikutukset on usein nähty siinä, miten ne vaikuttavat kilpailuun ja tekniseen kehitykseen. Patentti voi tuoda keksijälle monopoli aseman, jota pyritään rajoittamaan kilpailuoikeudellisilla säännöksillä.

Varsinkin teollisuus on tiedostanut immateriaalioikeuksien suojaamisen tärkeyden yhä enemmän. Teollisuuden kilpailukykyä voidaan mitata patentointimittareilla.

Yksittäisen patentin arvo riippuu monista asioista, kuten esimerkiksi keksinnön vaikutuksesta tekniseen kehitykseen, käytettävyyteen, markkinatilanteeseen ja kilpailijatilanteeseen. Patentit voivat toimia esimerkiksi vakuutena ja pankkien on vaikea määritellä niille rahallista arvoa tai miten yrityksen patenttisuojaa tulisi kohdella verotuksessa ja kirjanpidossa.

Yrityksen taseissa patentit on otettava huomioon kirjanpitolainsäädännössä ja verotuslainsäädännössä voimassa olevien periaatteiden mukaan. Yritysten tulisi siis onnistua teknologian suojaamisessa. Innovaatiot vaativat valtavasti investointeja ja edelläkävijäyrityksiä.

Patentit toimivat kilpailuvalttina ja niillä pyritään luomaan omaa markkinaosuutta, joihin kilpailijat eivät pääse käsiksi. Valtion vastuulla on muotoilla ja toimeenpanna luomisen, suojaamisen ja hyväksikäytön mekanismit.

Yritykset käyttävät patenttioikeuksia nykyään yhä enemmän kilpailustrategisena välineenä. Yritykset keräävät patenttisalkkuja, etenkin korkean teknologian toimialoilla pyrkimyksenä estää kilpailijoita pääsemästä liian lähelle omaa osaamisaluetta. Keksimä tosin saattaa hakea patenttia ainoastaan patenttiin liittyvän arvostuksen ja kunnian perusteella. Tällöin patentin ainoa funktio on patentin myöntämisen yhteydessä annettava patenttikirja, jonka yrityksen toimitusjohtaja voi kehystää seinälleen.

Patenttihakemuksista ja myönnettyistä patenteista saatava tekninen tieto voidaan käyttää hyväksi sekä tuotekehityksessä että markkinoinnissa. Patenteista saa tietoa tosin viiveellä, siitä mikä on tekniikan taso tietyllä alalla tällä hetkellä ja millaisia ratkaisuja kyseisellä alalla yleensä käytetään tietyn ongelman ratkaisemiseksi.

Patenttien avulla harjoitetaan myös kilpailijaseurantaa. Tuotekehitysprojekteissa voidaan seurata kilpailijan jättämiä patenttihakemuksia sen varmistamiseksi, ettei kilpailija ole löytänyt tehokkaampaa ratkaisua tuotekehittelyn alaiseen ongelmaan.

Kansainväliset patentinhakujärjestelmät valloittavat alaa. Tämä tarkoittaa sitä, että myönnettyistä eurooppapatenteista tulee arvokkaampia kuin puhtaasti

kansallisista patenteista, koska kyseessä on laajasta yhtenäisestä oikeudesta. Kansallisen patentin arvo on tosin siinä, että se on varsinkin alussa kustannuksiltaan halvempi.

Patenttioikeus on todella tärkeä pienille ja keskisuurelle teollisuudelle. Sijoittajat tarkastelevat yleensä ensimmäisenä liiketoimintasuunnitelmaa, toiseksi yrityksen johtoa ja kolmanneksi aineetonta omaisuutta.

Immateriaalioikeuksien merkitys yritysten näkökulmasta kasvaa jatkuvasti ja tämän vuoksi niiden liiketaloudellisen arvon määrittämiseen kiinnitetään huomiota. Patenttien arvon määrittämisessä käytetään yleisimpinä arvonmäärittämenetelminä: kustannusperusteista arvonmäärittäystä, markkinaperusteista arvonmäärittäystä ja tuloperusteista arvonmäärittäystä.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Suuri prosessi on vasta aluillaan kun keksijä saa idean ja hakee tälle innovaatiolle patenttia. Hän tuskin ymmärtää mihin hän on ryhtymässä. Itse patentti ei ole kovin suuri itseisarvo ja se on voitava hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla.

Patenttia haettaessa tulee huomioida patenttikuvauksen tarkkuus; patentista ei saa tulla liian yksityiskohtaista ja rajoittunutta, jolloin sitä on pienillä muutoksilla helppo kiertää, toisaalta siitä ei saa tulla myöskään liian laajaa, jolloin ei omaa kehitystyötä jatkossa enää pystytä patentoimaan. (Mylly 1995: 14.)

Keksijän on päätettävä kuinka tämä hyödyntäminen tapahtuisi parhaiten ja tehtävä suuria ratkaisuja jo heti patentoinnin alku taipaleella. Päättipä keksijä ruveta itse kehittelemään keksintöä, tai myydä suoraan patentin tuoman yksinoikeuden sellaisenaan tai lisenssejä, olisi hänen hyvä perustaa yritys tätä toimintaa varten. Samalla keksijän tulisi myös miettiä millainen yhtiömuoto kannattaisi valita, jotta se parhaiten palvelisi patenttien hyödyntämisessä.

Keksinnön hyödyntäminen ei tapahdu päivässä, eikä se ole vain yhden sopimuksen määrittelyä. Keksijän on pystyttävä ottamaan riskejä ja kestettävä niiden tuomat paineet. Patentin hyödyntämien on pitkäaikainen prosessi, joka vaatii usein suuria kustannuksia ja keksijän on pystyttävä luomaan oikeat verkostot. Patenttien kaupallistamisessa tarvitaan rakentavaa, nykyistä tiiviimpää yhteistyötä sekä uusia toimintamalleja tutkimuksen, tuotekehityksen sekä teollisuuden ja viranomaisten välille.

Keksijän on jatkuvasti tutkittava kilpailijoiden uusia tuotteita ja huolehtia omien kehitystulosten patentoinnista. Tuomioistuimiin vaikuttaminen ja ratkaisujen seuraaminen ovat tärkeitä asioita keksijälle, sillä ne vaikuttavat peruskäytäntöön ja tätä kautta siihen kuinka patentinhaltija pystyy omia oikeuksiaan hyödyntämään.

Patenttiloukkaajien valvonta on keksijän arkipäivää, sillä moni saattaa käyttää patentein suojattua keksintöä tietämättä patentin olemassa olosta ja näin keksijä jää ilman lisenssimaksuja. Nämä seikat jo itsessään vievät paljon keksijän aikaa ja tämän lisäksi se tärkein tehtävä olisi saada oma keksintö markkinakelpoiseksi.

Patentoitu keksintö kiinnostaa harvaa, ennen kuin sen toimivuudelle on saatu riittävästi näyttöä. Joskus saatetaan olla tilanteessa, jossa keksinnön elinkaari on niin lyhyt, että ennen kuin patentti on myönnetty saattaa tuote olla jo pois markkinoilta tai keksintö saattaa olla liian kallis suhteessa siitä saatavaan hyötyyn.

Tällaisissa tapauksissa nopea toteutus ja liikesalaisuuden pitäminen yrityksessä saattaa olla paras keino. Kuitenkin kun näyttöä on riittävästi, alkavat kilpailijat usein havitella samaa patentin tuomaa hyötyä ja näin patenteja usein loukataan.

Kun patentti on vielä tuore ja maksuja on paljon vielä tuotekehitysprosessissa, on keksijän miltei mahdotonta puolustaa oikeuksiaan tuomioistuimessa. Oikeudenkäynti on kallista ja vie paljon aikaa. Vastapuoli vetoaa usein mitättömyyskanteeseen, joka on aina käsiteltävä ennen varsinaista oikeudenkäyntiä ja näin ollen prosessi taas hidastuu ja pitkittyy.

Tutkimuksessa on tuotu esille patenttioikeuden pääpiirteet ja kuinka tämä keksijälle suotu yksinoikeus pystytään takaamaan keksijälle. Patentti hyödyttää keksijää hetkelliseen yksinoikeuteen, valtio hyötyy patentti maksuista ja kilpailijat saavat uusia ideoita kehittämiseen. (Jackson 1995:45.)

Patentin yksinoikeus hyödyttää haltijaansa saamaan pitkäaikaisen monopoliaseman. Patenttilaissa määritellään tyhjentävästi kuinka patentinhaltijalla on oikeus kieltää muilta keksinnön ammattimainen käyttö, kuten myynti, maahantuonti ja valmistaminen.

Patentti on hyvä tapa saada kilpailukykyä organisaatioon, mutta silti paras kilpailukeino on nopea toteutus. Jos joku Suomessa rikkoo keksinnön patenttisuojaa ovat vahingonkorvaukset todella pieniä ja tämän lisäksi on vaikea näyttää toteen, miten patenttia on rikottu.

Yksinoikeuden loukkaus on vaikea todeta, jos ei tiedetä kuinka laaja on patenttisuoja. Patenttivaatimukset määräävät suojan laajuuden. Tuomioistuimet ovat ylikuormittuneita ja oikeudenkäynnit ovat pitkäkestoisia. Vahingonkorvausta voi saada vain, jos pystytään näyttämään toteen kärsityt vahingot. Kärsityn taloudellisen vahingon toteen näyttäminen on ongelmallista. Lisäksi yksittäiselle keksijälle oikeudenkäynnit tulevat aina kalliiksi.

Kun patentoi keksinnön, siitä tulee julkinen, jolloin kilpailija saa kaikki tiedot keksinnöstä. Näin kilpailija voi aloittaa kehittelyn ja yrittää kiertää patenttia.

Lisäksi keksintö on usein todella paljon edellä aikaansa ja kaksikymmentä vuotta saattaa joissakin tapauksissa kulua hyvinkin pian. Tämäkin mahdollistaa kilpailijoiden mukaan tulon.

Patenttien hakeminen on todella kallista ja usein keksijältä menee enemmän aikaa selvittämiseen, kuka on rikkonut patenttia kuin itse kehittämistyöhön. Ongelmana on, että asiasta on tehty todella vähän korkeimman oikeuden ratkaisuja, joissa otettaisiin kantaa patentinloukkaustapausten korvauskysymyksiin. Ratkaisuissa ei käy ilmi laskelmia, miten kokonaissumma jaotellaan.

Patentinhaltijan näkökulmasta on todella tärkeää, se miten patenttihakemuksessa on määritelty patenttivaatimuksen laajuus. Patentinhaltijan tulisi määritellä itselleen ainakin seuraaviin kysymyksiin vastaukset. Mitä kannattaa patentoida ja milloin se kannattaa tehdä?

Patentoitaessa saattavat keksintöä suojattaessa kustannukset nousta niin korkeiksi, että ne ylittävät keksijän resurssit tai patenteista saatavan hyödyn. Yleisenä tavoitteena voidaan pitää sitä, että kaikki esimerkiksi yrityksessä syntyvät keksinnöt suojataan, joillekin patenteille voi jäädä vain ns. estopatentti.

Jos yrityksessä ruvetaan kohdentamaan liikaa oman toimialan keksintöihin ja jätetään muut keksinnöt patentoimatta, syntyy riski, jossa merkittävät keksinnöt jäävät suojaamatta. On tärkeää miettiä myös sitä missä vaiheessa

keksintö patentoidaan. Kannattaako odottaa niin kauan että keksintöä on testattu, että se voidaan viedä suoraan markkinoille.

Keksintö on harvoin niin valmis juuri kun se on tehty, että sitä voisi viedä markkinoille ilman parannuksia ja muutoksia. Toisaalta mahdollisimman nopea patentointi takaa etulyöntiaseman kilpailijoihin nähden. Saattaa olla myös tilanteita, joissa markkina-aikataulu on niin kireä, ettei patentoinnille jää aikaa, koska tuote on saatava markkinoille ennen kilpailijoita.

Seuraavat kysymykset vaativat myös vastauksen. Missä maissa patenteja haetaan ja miten laaja suoja tarvitaan? Keksijän tulisi päättää missä maissa hän aikoo hyödyntää keksintöään. Mikäli keksintöä hyödynnetään ainoastaan kotimaassa riittää Suomen patentti, mutta jos on vähänkään vientimarkkinoita, kannattaa keksintö patentoida myös ulkomailla. Keksintöjen kaupallistaminen on monille suomalaisille yrityksille haastava tehtävä. Tähän on lukuisia syitä, joista merkittävämpiä ovat kotimarkkinoiden pienuus ja vähäinen kilpailu.

Kilpailluilla markkinoilla asiakkaat ottavat innovaatiot vastaan ja hyödyntävät niitä, koska näkevät saavansa tästä kilpailuetua. Pysähtyneillä markkinoilla innovaatioita ei hyödynnetä, koska luotetaan siihen että kilpailijakaan ei tee mitään liian uskallettua. Vasta kun keksintö on myyty markkinoilla, se voi olla kaupallinen innovaatio.

Suomessa kaupallistamiseen kytketään usein vienti ja kansainvälistyminen, koska kotimarkkinoiden pienuuden ja markkinoiden globalisoitumisen myötä harvojen tuotteiden ja palvelujen varaan voidaan rakentaa pitkäjänteisesti liiketoimintaa yksinomaan kotimarkkinoiden varassa. Yrityksen kansainvälistyminen voi tapahtua mm. tytäryhtiön tai myyntikonttorin perustamisella ulkomaille, käyttämällä agenttia tai muuta yhteistyökumppania.

Suomessa ongelmana näyttäisi olevan se, että harjoitetun tutkimus ja kehittämis-toiminnan tulokset myydään usein kansantalouden kannalta alihintaan ulkomaisille yrityksille, koska varsinkaan pienillä kotimaisilla yrityksillä ei ole liikkeenjohdollista kokemusta ja osaamista kehitettyjen tuotteiden ja palveluiden kansainvälistämiseen.

Keksijän on päätettävä miten laajana patenttia hakee. Jos patentin suoja on laaja, on vaarana ajautua loukkausriitoihin kilpailijoiden kanssa, jotka tuntevat toimintavapautensa hyvin rajoitetuksi. Mahdollista on myös hakea suojaa ainoastaan keksinnön tärkeimmille ominaisuuksille. Tässä on vaarana kuitenkin se, että kilpailijat voivat patentin uhkaamatta kehittää ja tuoda markkinoille melko samankaltaisen ratkaisun, jolloin patentin pelotevaikutus jää melko pieneksi.

Keksijä voi myös hakea useita patenteja keksinnön eri ominaispiirteille, mikäli resurssit sen sallivat. Tässä tapauksessa on kilpailijoiden vaikea kehittää samankaltaisia ratkaisuja ilman lisenssejä. Kilpailijan hankkiakseen itselleen lisää toimintavapautta olisi tehtävä väite tai nostaa kanne kutakin patenttia kohtaan erikseen. Tällöin myös häneltä vaaditaan paljon resursseja.

Miten suojaa pidetään yllä ja riitatilanteessa saatetaan voimaan? Käytännössä riita tilanteet tulevat ajankohtaisiksi kilpailijaseurannassa ja lisensioinneissa. Suojan toteuttamisen laatu patenttiasioissa riippuu monista vaikeasti mitattavista asioista, kuten edellä on jo mainittu. Ne liittyvät tuomioistuinjärjestelmän ja prosessin organisointiin yleensä.

Tämän lisäksi kustannukset, oikeuksiin pääsyn hitaus tai nopeus, ammatillinen taso ja erikoistuminen patenttiasioihin niin juristeilla kuin teknisillä asiantuntijoilla ovat eräitä suojan toteuttamisen laatuun vaikuttavia tekijöitä. (Oesch ja Pihlajamaa 2003: 215–216.) Keksijällä on myös mahdollista kehitettyään markkinoiden tarpeita vastaavan ratkaisun, jolle myönnettyä patenttia ei ole mahdollista kiertää, kattaa menonsa ja saada tuntuvia tuloja lisensseistä. Patentti tulisi nähdä yrityksen varallisuutena ja saada se tuottamaan tuloa. Patenteja varten on luotava vakiintunut ja johdonmukainen toimintaohjelma, mikäli yritys haluaa selvittää teknistaloudellisessa kilpailussa kansainvälistyneillä markkinoilla.

Keksijä voi kilpailla patentin tuomalla yksinoikeudella ja saavuttaa sen avulla huomattavaa kilpailuetua muihin nähden. Tämän kilpailuedun keksijä kuitenkin hyvin nopeasti menettää, jollei hän kykene jatkuvasti parantamaan tuotettaan ja pysymään kehityksessä mukana.

Suurella osalla jo toimivista yrityksistä on samankaltaisia tuotteita kuin kilpailijoilla ja siitä huolimatta ne ovat kannattavia. Kilpailuedun saavuttaminen pienillä ja jatkuvilla parannuksilla yrityksen joka tasolla onkin yksi menestymisen ehdoista.

Patenttioikeuden hallintaan vaaditaan kokonaisuuden ymmärtämistä. Keksijä tarvitsee onnistuakseen patenttien hyödyntämisessä hyviä yhteistyösuhteita ja kokonaisuuksien hahmottamisen taitoa.

LÄHDELUETTELO

- Alkio, Jyrki (2006). Etlan Ylä-Anttila: *Innovaatiopolitiikan tulokset olleet pieni pettymys*. Helsingin Sanomat, s. B11. N:O 317 (38345)
- Bruun, Niklas, Karla Kilpelä & Marja-Leena Mansala (1992). *Työsuhde ja oikeus keksintöön*. Lakimiesliiton kustannus. ISBN 951-640-571-1
- Domeij, Bengt (2003). *Patentavtalsrätt*. Författaren och Norstedts Juridik AB. Elanders Gotab, Stockholm. 346. ISBN 91-39-00993-9
- Erma, Reino, Leena Lehtinen & Juha Tolonen (1994). *Ulkomaankaupan oikeuden käsikirja*. 2. uudistettu painos. Helsinki. Lakimiesliiton kustannus. 143s. ISBN 951-640-704-8
- Euroopan ihmisoikeustuomioistuin 20.11.1995 EIT:A-331. British-American Tobacco - Company Ltd. -tapaus - Company Ltd. - *Oikeudenmukainen oikeudenkäynti - Oikeus oikeudenkäyntiin - Pääsy tuomioistuimeen - Tehokas oikeussuojakeino - Omaisuuden suoja*. [siteerattu 7.1.2005] Saatavissa Internetistä: <URL <http://www.finlex.fi/fi/oikeus/eurooppa/feit/1995/19950276?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=patentti>>
- Godenhielm, Berndt (1950). *Patentskyddets omfång på basen av patentanspråkets funktionella innehåll*. Tryckeri & Tidningsaktiebolagets tryckeri. 282.
- Grönroos, Mauri (1999). *WTO-TRIPS ART 39: Liikesalaisuuden suojan laajuus ja uusi kasvuteoria*. Vammala. Vammalan kirjapaino Oy. 219s. ISBN 951-44-4481-7
- Haarmann, Pirkko-Liisa (2001). *Immateriaalioikeuden oppikirja*. 3.uudistettu painos. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Haarmann, Pirkko-Liisa – Marja-Leena Mansala (2002). *Immateriaalioikeuden lakikirja*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. ISBN 952-14-0116-8

Haarmann, P-L (2006). *Immateriaalioikeus*. Helsinki: Talentum.

HE 21/2000 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi patenttilain ja kasvinjalostajanoikeudesta annetun lain muuttamisesta. [online] [siteerattu 12.6.2006] Saatavissa Internetistä: <URL <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2000/20000021?search%5Bpika%5D=HE%20101%2F1966&search%5Btype%5D=pika>>

HE 92/2005 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle Eurooppapatenttien myöntämisestä tehdyn yleissopimuksen uudistamiskirjan ja patenttilakisopimuksen hyväksymisestä ja laeiksi sopimusten lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä patenttilain muuttamisesta. [online] [siteerattu 12.1.2006] Saatavissa Internetistä: <URL <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2005/20050092?search%5Bpika%5D=HE%2092%2F2005&search%5Btype%5D=pika>>

HE 157/2000 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle työsopimuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. [online] [siteerattu 12.6.2006] Saatavissa Internetistä: <URL <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2000/20000157?search%5Bpika%5D=He%20157%2F2000&search%5Btype%5D=pika>>

Toim. Heinonen, Keijo (1999). *Innovaatio-oikeus*. Helsinki. Oy Edita Ab. ISBN 951-37-2832-3

Heinonen, Keijo (2003). *Luovuus, oikeus ja muuttuvat markkinat*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. ISBN 952-14-0783-2. Toim. Marja-Leena Mansala

Hoppu, Esko (1998). *Kauppa- ja varallisuus oikeuden pääpiirteet*. 5.uudistettu painos. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. ISBN 951-9329-17-X

IPR University Center. Immateriaalioikeusinstituutti. *Immateriaalioikeusjutut "patenttituomioistuimeen"*. [online] [siteerattu 12.1.2006] Saatavissa Internetistä: <URL

http://www.iprinfo.com/page.php?page_id=35&action=articleDetails&a_id=323&id=24>

IPR University Center. Immateriaalioikeusinstituutti. *Yksilöllinen tekijänoikeus ja kollektiivilisenssit*. [online] [siteerattu 12.1.2006] Saatavissa Internetistä: <URL

http://www.iprinfo.com/page.php?page_id=36&action=articleDetails&a_id=239&id=19>

Karo Marko, Marja-Leena Mansala, Tuomas Mylly(toim.), Ilkka Rahnasto & Marjut Salokannel(2001). *Immateriaalioikeudet kansainvälisessä kaupassa*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. ISBN 952-14-0306-3

KKO:1988:16. Patentin mitättömäksi julistaminen. [online] [siteerattu 18.4.2004] Saatavissa Internetistä: <URL

<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/1988/19880016?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=patentti>>

KKO 1990:147. Irtaimen kauppa - Kaupan kohteen virheellisyys - Reklamaatio - Purkuilmoitus. [online] [siteerattu 1.5.2006] Saatavissa Internetistä: <URL
<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/1990/19900147?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=KKO%201990%3A147%20>>

KKO 1988:31. Osakeyhtiö - HallitusPatentti - Patentin panttaus - Konkurssi - Takaisinsaanti konkurssipesään. [online] [siteerattu 1.5.2006] Saatavissa Internetistä: <URL

<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/1988/19880031?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kko%3A1988%3A31>>

KKO 1993:49. Ulosottolaki - UlosmittausPatentti Muutoksenhaku. [online] [siteerattu 1.5.2006] Saatavissa Internetistä: <URL

<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/1993/19930049?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=KKO%201993%3A49>>

Knight, Jackson H. (1995). *Patent Strategy for researchers and research managers*. Second Edition. John Wiley & Sons, LTD, Virginia USA. ISBN 0-471-49261-2

- Koulu, Risto (2003). *Immateriaalinen varallisuus konkurssissa*. Porvoo: WS Bookwell Oy. ISBN 951-670-108-6
- Kylliäinen, Timo (1972). *Lisenssin käsite ja lajit. Lisenssinantajan- ja saajan oikeudet ja velvollisuudet. Lisenssit yrityksen toimintakentässä*. Helsinki: 1972.
- Laki24.fi. Patentti: Patentilla yksinoikeus keksintöön. [online] [siteerattu 8.2.2005] Saatavissa Internetistä: <URL <http://www.laki24.fi/imma-patentti-yksinoikeus.html>
- MT:2001:015. Hyvän liiketavan vastaisuus – Patentinloukkaus. [online] [siteerattu 8.2.2005] Saatavissa Internetistä: <URL <http://www.finlex.fi/fi/oikeus/mao/2001/20010015>>
- Mylly, Tuomas (1995) *Patenttioikeuden ja tavaroiden vapaan liikkuvuuden välinen ristiriita Eurooppaoikeudessa*. Turku: Turun yliopiston offsetpaino.111s. ISBN 951-29-0611-2
- Oesch, Rainer & Heli Pihlajamaa (2003). *Patenttioikeus*. Helsinki: Talentum Media Oy. 303s. ISBN 952-14-0734-4
- Pajarinen, Mika (1997). *Immateriaaliset oikeudet ja niistä saatavan taloudellisen hyödyn jakaminen*. Helsinki: Elinkeinoelämän tutkimuslaitos. ISSN 0781-6847
- Pietiläinen, Tuomo (2006) *Suomalaiskeksintöjä tarjolla – halvalla*. Helsingin Sanomat s. E2 N:O 280(38640)
- Pihlajamaa, Heli (1997). *Eurooppa-patentti ja yhteisöpatenttisopimus*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 191s. ISBN 951-640-876-1
- Rantala, Tapio (2005). *Kohtuullisen käyttökorvauksen määrittäminen patenttiloukkaustilanteessa*. Defensor Legis N:o 2/2005
- Sipilä, Kari (1994) *Lisensointiopas*. Helsinki: Hakapaino Oy. Julkaisija: Keksintäsäätiö.

- Saarnilehto, Ari (toim.) (1995) *Teollisoikeudellisia kirjoituksia I*. Turku: Åbo Akadmis tryckeri. ISBN 951-29-0632-5
- Siivola, Jyrki (1998) *Loukkaus ja vahinko. Tutkimus tietoteknisten patenttien ja tietokoneohjelmien oikeudenloukkauksista ja korvauksen määräämisestä*. Lapin yliopisto.
- Suomen patenti- ja rekisterihallitus (2006). Etuoikeus. [online] [siteerattu 12.6.2006] Saatavissa Internetistä: <URL <http://www.prh.fi/fi/patentit/hakuulkom/etuoikeus.html>>.
- Stähle, Pirjo & Mauri Grönroos (1999). *Knowledge management- tietopääoma yrityksen kilpailutekijänä*. Porvoo: WSOY. ISBN: 951-0-23591-1
- Tepora, Jarno (2003) *Johdatus esineoikeuteen*. Helsinki: Hakapaino Oy. ISBN 951-45-9477-0
- Tuominen, Markku (2001). *Teollisoikeudet vakuutena*. Vantaa: Werner Söderström Lakitieto Oy -WSLT. ISBN 951-670-043-8
- Wallenius Asta (toim.). *Patenttijärjestelmän merkitys kansantaloudessa ja teollisuuspolitiikassa* (1992) Valtion Painatuskeskus, Helsinki. ISBN 951-47-6610-5
- WIPO eli Maailman henkisen omaisuuden järjestö (2001). *Patent Cooperation Treaty ("PCT") (1970)*. [online] [siteerattu 10.11.2006] Saatavissa Internetistä:<URL <http://www.wipo.int/pct/en/treaty/about.htm>>